

AKTUÁLNÍ TRENDY A VÝZVY V OBLASTI PRÁVNÍ ÚPRAVY ODPOVĚDNOSTI ZA JADERNÉ ŠKODY V EVROPSKÉM KONTEXTU

JAKUB HANDRLICA*

Příspěvek se věnuje právní úpravě odpovědnosti za jaderné škody v existujících mezinárodních konvencích (Pařížské úmluvě z r. 1960 a Vídeňské úmluvě z r. 1963) s důrazem na právní prostor Evropské unie. Předmětem pojednání je identifikace základních zásad, které tvoří stávající právní úpravu odpovědnosti za jaderné škody v mezinárodním právu a identifikace existujících rozdílů v rámci jednotlivých států EU, které plynou ze znění jednotlivých konvencí, z postupujícího procesu jejich revizí a dále ze skutečnosti, že ne všechny členské státy EU jsou signatářskými státy Pařížské, anebo Vídeňské úmluvy (Irsko, Kypr a Malta), resp. tyto úmluvy neratifikovaly (Lucembursko a Rakousko). Pojednání se dále věnuje také kritice stávajících zásad odpovědnosti za jaderné škody (zejména zásady výlučné odpovědnosti a limitu odpovědnostní částky) a konečně aktivitám orgánů EU směrem k právní úpravě této problematiky pro futuro. Cílem článku je inter alia poukázat na důvody těchto aktivit a jejich konotace a limity.

„Zatroubil třetí anděl, a zřítily se z nebe veliká hvězda hořící jako pochodeň, padla na třetinu řek a na prameny vod. Jméno té hvězdy je Pelyněk. Třetina vod se změnila v pelyněk a množství lidí umřelo z těch vod, protože byly otráveny.“

Zjevení Janovo 8: 10–11¹

* Autor je členem České nukleární společnosti a Mezinárodní asociace pro právo jaderné energetiky (Association International de Droit Nucleaire / International Nuclear Law Association).

Autor děkuje zejména Františku Šuranskému, emeritnímu členu Nuclear Law Committee, za jeho přátelské rady a cenné postřehy k připravovanému textu této studie. Dále děkuje za komentáře a připomínky také Julii Schwartz (Head of Legal Affairs, OECD Nuclear Energy Agency), Květoslavě Pamánkové (Státní úřad pro jadernou bezpečnost), Patricku Reynersovi (Secrétaire Général, Association International de Droit Nucleaire) a Norbertu Pelzerovi (Profesor Emeritus, Universität Göttingen).

¹ Anglický název pelyňku černobýlu (*Artemisia vulgaris*) je *mugwort*, anglický název pelyňku pravého (*Artemisia absinthium*) je *wormwood*. Obě rostliny patří do čeledi hvězdčovitých (*Asteraceae*). Pelyněk je bylina, která v lidech odedávna vzbuzovala strach. Byla symbolem smutku, stísněnosti a hořkosti, velká dávka pelyňku může způsobit potrat. Zřejmě nejvíce se proslavil jako základní ingredience absintu, který může ve větších dávkách mít narkotické, až otravné účinky. Na ukrajinský ekvivalent názvu zlovestné byliny, která byla anglofonnímu světu po staletí známa jako *wormwood*, v souvislosti s Černobylskou katastrofou zřejmě poprvé poukázal žurnalista Serge Schmemmann ve svém příspěvku „*Chernobyl Fallout: Apocalyptic Tale*“ (The New York Times, 25. července 1986).

² Bárta, J.: *Některé otázky přístupu k mezinárodní úmluvě a potřeby transformace do vnitrostátního práva: Úvaha nad Vídeňskou úmluvou o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody*. Právník. Teoretický časopis pro otázky státu a práva, Roč. 133, 1994, č. 9–10, s. 797–806.

Od posledního obsáhlejšího vědeckého pojednání na téma odpovědnosti za jaderné škody na stránkách českého právního časopisu uplynulo čtrnáct let. Jan Bárta v něm poukázal na výzvy, kterým Česká republika čelila v souvislosti s přistoupením k Vídeňské úmluvě o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody.² V průběhu následujícího půldruhého desetiletí došlo v oblasti mezinárodní právní úpravy této problematiky k dalšímu posunu:

V rámci Mezinárodní agentury pro atomovou energii (*International Atomic Energy Agency*) byl v r. 1997 podepsán Protokol doplňující Vídeňskou úmluvu (*Protocol to Amend the Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage, VC Protocol*). Dále byla v r. 1997 podepsána Úmluva o dodatečné kompenzaci za jaderné škody (*Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage, Supplementary Compensation Convention, 1997*). Česká republika se stala signatářem obou uvedených dokumentů, doposud je ovšem neratifikovala a nejsou tak pro ni závazné.³

Analogické posuny nastaly i v oblasti právní úpravy pod gescí Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (*Organisation for Economical Cooperation and Development*), kde v r. 2004 došlo k podepsání dvojice Protokolů, jejichž cílem bylo doplnit právní úpravu odpovědnosti za jaderné škody v Pařížské a Bruselské úmluvě (*The 2004 Protocols to Amend the Paris Convention and the Brussels Supplementary Convention; PC Protocol and BSC Protocol*).

Změny v mezinárodní konstelaci dále nastaly v důsledku rozšiřování Evropské unie. Zatímco mapa členských států Unie byla před 1. květnem 2004 téměř identická s mapou signatářských států Pařížské úmluvy z r. 1960,⁴ mělo přistoupení nových členských států

³ Vláda České republiky ve svém usnesení ze dne 17. března 2008, č. 258, uložila ministru průmyslu a obchodu připravit náležitosti k přistoupení České republiky k Protokolu z r. 1997, kterým se mění Vídeňská úmluva o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody a dále připravit nezbytné kroky k následnému přistoupení k Pařížské úmluvě z r. 1960 ve znění Protokolu z r. 2004. První z vymezených úkolů implikuje z důvodu členství České republiky v Evropském společenství atomové energie (Euratom) nutnost zažádat ještě před přistoupením k mezinárodní úmluvě o stanovisko Evropskou komisi. Vzhledem k aktuálním aktivitám Evropské komise v této oblasti je přitom otázkou, jestliže by její stanovisko ohledně přistoupení České republiky k Protokolu z r. 1997, doplňujícímu Vídeňskou úmluvu, bylo pozitivní. Druhý z uvedených záměrů implikuje *per se* nutnost vypovědět Vídeňskou úmluvu o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody z r. 1963, protože paralelní aplikace smluvních závazků z obou existujících konvencí (tj. z Pařížské a z Vídeňské) je považována za nemožnou (implikovala by mimo jiné nutnost právně upravit dva limity odpovědnosti a zabezpečit jejich finanční krytí, přičemž obě konvence striktně předepisují, že finanční prostředky musí sloužit výlučně k náhradě škod v režimu dotčené úmluvy). Co se týče procesu vypovězení Vídeňské úmluvy, je tento zakotven v čl. 25 uvedené konvence. Záměr vypovědět konvenci je nutné notifikovat Mezinárodní agentuře pro atomovou energii (*International Atomic Energy Agency*) nejpozději 12 měsíců před obnovením platnosti konvence na dalších 5 let (aktuálně je Vídeňská úmluva platná do 12. 11. 2012). Vzhledem k právní povaze této mezinárodní úmluvy bude nutno při vypovězení této konvence zachovat pravidla stanovená vnitrostátním právem. Uvedené skutečnosti vedou k závěru, že citované usnesení vlády je vnitřně rozporné. Obsahuje totiž na jedné straně závazek přistoupení k revidované verzi Vídeňské úmluvy, na straně druhé ale také implikuje také nutnost tuto mezinárodní konvenci vypovědět a přistoupení ke konvenci Pařížské.

⁴ Ovšem s tím, že Lucembursko, ani Rakousko Pařížskou úmluvu nikdy neratifikovaly. Irsko je členským státem Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (*Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD*) a její Agentury pro atomovou energii (*Nuclear Energy Agency, NEA*), stejně jako Mezinárodní agentury pro atomovou energii (*International Atomic Energy Agency, IAEA*), není ovšem signatářským státem ani Pařížské úmluvy 1960, ani Vídeňské úmluvy 1963. Irsko tak dodnes zůstává mimo mezinárodněprávní rámec odpovědnosti za jaderné škody, který byl vytvořen v rámci uvedených úmluv. Srov.: O'Higgins, P.; McGrath, P.: *Third Party Liability in the Field of Nuclear Law: An Irish Perspective*. Nuclear Law Bulletin, 2002, č. 70, s. 7–21.

střední a východní Evropy, tj. v zásadě signatářů Vídeňské úmluvy z r. 1963,^{5 6} za následek, že původní uniformita pravidel se proměnila v jejich dichotomii.⁷

V české právní literatuře zatím těmto procesům nebyla věnována širší pozornost.⁸ Téma je přitom i vzhledem k aktuální diskusi o další energetické koncepci státu, stejně jako k zamýšlené dostavbě třetího a čtvrtého bloku jaderné elektrárny Temelín aktuální i pro odbornou právnickou veřejnost. Předkládaný příspěvek si klade za cíl tento deficit alespoň zčásti překlenout s tím, že bude poukázáno na klíčové otázky právní úpravy odpovědnosti za jaderné škody v mezinárodním a komunitárním kontextu a budou definována hlavní ohniska problémů, které je potřeba pro futuro v rámci širší odborné diskuse dále analyzovat. Příspěvek se věnuje zejména právnímu rámci, který je relevantní pro členské země Evropské unie, tj. jak signatáře Pařížské, tak i Vídeňské úmluvy, resp. těch členských zemí, které stojí mimo právní rámec těchto dvou mezinárodních instrumentů.

1. EXISTUJÍCÍ RÁMEC PRO ODPOVĚDNOST ZA JADERNÉ ŠKODY

A. VÝCHODISKA: PRÁVNÍ RÁMEC JAKO REAKCE NA HROZÍCÍ RIZIKA

Koncepce a mechanismy existující právní úpravy odpovědnosti za jaderné škody jsou v odborné literatuře tradičně vysvětlovány za pomoci odstínění dvou nebezpečí a s tím souvisejících dvou předmětů hodných ochrany.^{9 10}

⁵ Slovinsko původně signovalo a ratifikovalo Vídeňskou úmluvu z r. 1963, 16. října 2001 ovšem přistoupilo k Pařížské úmluvě z r. 1960 a 9. listopadu 2001 následně generálnímu tajemníkovi Mezinárodní agentury pro atomovou energii notifikovalo jednostranné vystoupení z Vídeňské úmluvy. V souladu s čl. XXV (2) Vídeňské úmluvy přestalo být Slovinsko vázáno touto mezinárodní konvencí ke dni 12. listopadu 2002. Srov.: Škraban, A.: *Développements récents: législation nouvelle et adhésion aux Conventions (Slovénie)*. In: OCDE/IAEA: *Réforme de la responsabilité civile nucléaire*, Paris: Organisation de coopération et de développement économiques, 2000, s. 547–559.

⁶ Kypr a Malta, tj. členské státy Evropské unie od r. 2004, jsou sice členskými státy Mezinárodní agentury pro atomovou energii (Kypr od r. 1965 a Malta od r. 1977), nejsou ovšem signatářskými státy Vídeňské a ani Pařížské úmluvy.

⁷ Na problémy, související s touto dichotomií právní úpravy poukázala již M. Kosnáčová ve svém příspěvku: *Občianskoprávna zodpovednosť za jadrovú škodu v práve EU*. *Mezinárodní a srovnávací právní revue*, Roč. 4, 2004, č. 11, s. 35–43.

⁸ V České republice byla tato problematika během uplynulých let předmětem zájmu zejména odborné veřejnosti v oblasti jaderné energetiky. Srov.: Šuranský, F.: *Nové mezinárodní smluvní dokumenty v oblasti odpovědnosti za jaderné škody*. *Bezpečnost jaderné energie*, Roč. 6, 1998, číslo 3–4, s. 95–100 a Šuranský, F.: *Odpovědnost za jaderné škody, možné úpravy legislativy v České republice*. *Bezpečnost jaderné energie*, Roč. 15, 2007, číslo 12, s. 371–378. Srov. také: Šturma, P.: *K některým otázkám mezinárodní úpravy odpovědnosti za jadernou škodu přesahující hranice států*. *Právník*. Teoretický časopis pro otázky státu a práva, Roč. 128, 1989, č. 5, s. 445–453 a Šturma, P.: *Mezinárodní odpovědnost za škodlivé následky povolených mezinárodním právem*. In: Čepelka, Č.; Jílek, D.; Šturma, P.: *Mezinárodní odpovědnost*, Acta Universitatis Brunensis Iuridica, 2003, č. 261, s. 132–136. Na Slovensku byla problematika pojednána např. ve statích: Kosnáčová, M.: *Občianskoprávna zodpovednosť za škodu v úprave nového atomového zákona*. *Justičná revue*, Roč. 57, 2005, č. 6–7, s. 825–834 a Kosnáčová, M.: *K princípom právneho režimu zodpovednosti za jadrovú škodu*. *Právny obzor*, Roč. 88, 2005, č. 6, s. 533–548. V této souvislosti je zajímavé poukázat na relativně novou polskou monografii v této oblasti: Majda, R.: *Cywilna odpowiedzialność za szkodę jądrową w polskim prawie atomowym*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2007.

⁹ Srov.: Schwartz, J.: *Le droit international de la responsabilité civile nucléaire: l'après Tchernobyl*. In: OECD/Nuclear Energy Agency: *International Nuclear Law in the Post-Chernobyl Period*, Paris: OECD, 2006, s. 41–80.

¹⁰ Identifikaci těchto dvou nebezpečí obsahovalo již znění Price – Anderson Amendment of September 2, 1957, tj. právní úpravy odpovědnosti za jaderné škody ve Spojených státech: „protecting the public and ... encou-

Na straně jedné je průmyslové využívání jaderné energie „dítětem prvotního hříchu.“¹¹ Původně byla jaderná energie využita za účelem produkce atomových zbraní. Rizika, plynoucí z možné havárie v jaderném zařízení, byla známa od počátku průmyslového využití atomové energie, teprve události v Černobylu v tehdejší SSSR (1986) a na *Three Mile Island* v USA (1979) ale potvrdily původní úvahy o rozsahu, tíži a nekontrolovatelných důsledcích nehody během procesu průmyslového využití jaderné energie.¹² Jedná se o nebezpečí, které se svým charakterem markantně liší od nebezpečí, která se sebou přinášejí jiná průmyslová odvětví.¹³ Následky případné škodné události navíc nejsou omezeny na dotčenou lokalitu, nebo na domovský stát předmětného jaderného zařízení a mohou se projevit v relativně dlouhém časovém horizontu. Legislativa tedy zcela přirozeně reaguje ustanovením mechanismů, které mají za cíl zabezpečit, aby byly případné škody vymahatelné a aby existovali dostatečné finanční rezervy, ze kterých mohou být případné nároky poškozených subjektů kompenzovány.^{14 15}

Vedle nastíněného nebezpečí byl zákonodárcem během formování právního rámce pro odpovědnost za jaderné škody identifikován ještě další objekt, hodný ochrany. Tím byl průmysl jaderné energetiky sám.

V této souvislosti je zapotřebí upozornit na skutečnost, že období podepsání prvních mezinárodních úmluv v oblasti odpovědnosti za jaderné škody (*Pařížská úmluva 1960, Vídeňská úmluva 1963*) se pokrývá s érou, kdy byla jaderná energie na mezinárodní úrovni poprvé ve větším rozsahu identifikována jako možná energetická alternativa.¹⁶ Do identického časového úseku spadá také Suezská krize, která v r. 1956 poprvé ve větším rozsahu poukázala na limity závislosti na energetických zdrojích Blízkého východu a založení Evropského společenství atomové energie jako mezinárodního společenství západoevropských průmyslových států za účelem podpory průmyslového využití jaderné energie, dalšího výzkumu a technologické spolupráce v této oblasti.¹⁷

Riziko finančně ruinujících nároků ze strany poškozených subjektů by – při absenci zvláštní právní úpravy – mohlo u zainteresovaných podniků vést k rozhodnutí do dalšího rozvoje jaderné energetiky neinvestovat, nebo tyto investice v rámci efektivní alokace podnikatelských rizik značně omezit. Aplikace obecného (konvenčního) odpovědnostního režimu bez limitace částky, která může být celkově po odpovědném sub-

raging the development of the atomic energy industry.“ Srov.: Dublin, J.; Rothwell, G.: Subsidy to nuclear power through Price – Anderson Limit. Contemporary Economic Policy, Roč. 8, 2007, č. 3, s. 73–74.

¹¹ Srov.: Reynders, P.: *Le Régime International de Responsabilité civile Nucléaire. Perspectives d'évolution*, In: *L'option Nucléaire. L'Éthique et le Droit*, Paris: Société Française d'Énergie Nucléaire, 1994, s. 245–246.

¹² Srov.: Boehler, M.: *Réflexions sur la responsabilité et l'accident radiologique ou nucléaire: le cas des accidents Goiania, Forbach, Three Mile Island et Tchernobyl*. Droit nucléaire, 1997, č. 59, s. 13–26.

¹³ Srov.: Reynders, P.: *Le droit nucléaire confronté au droit de l'environnement: autonomie ou complémentarité*. Revue québécoise de droit international (2007), s. 149–186.

¹⁴ Srov.: Radetzki, M., Radetzki, M.: *The Liability of Nuclear and Other Industrial Corporations for Large – Scale Accident Damages*. Journal of Energy and Natural Resources Law, Roč. 15, 1997, č. 4, s. 366–386.

¹⁵ Dále srov.: Faure, M.: *Financial Compensation for Victims of Catastrophes: A Law & Economics Perspectives*. Law & Policy, Roč. 29, 2007, č. 3, s. 339–367.

¹⁶ Srov.: Rainaud, J.: *Le droit nucléaire*, 1. Éd., Paris: Presses universitaires de France, 1994, s. 66–68.

¹⁷ Srov.: Polach, J.: *Euratom: 1st Background, Issues and Economic Implications*, New York: Oceana Publications, 1964, s. 71–77.

jektu požadována, byla v rámci úvah o právní úpravě odpovědnosti za jaderné škody vzhledem ke znalostem hrozících rizik považována spíše za kontraproduktivní.¹⁸ V této souvislosti je ovšem zapotřebí upozornit na skutečnost, že tento výchozí bod byl v průběhu následujících desetiletí podroben rozsáhlé kritice a je také v současnosti široce diskutován.¹⁹ Jako východisko identifikovaly některé státy neomezenou odpovědnost operátora za jaderné škody.

Na oba výše uvedené aspekty legislativní úprava jednotlivých dotčených států během posledního půlstoletí reagovala.²⁰ Balancování rizik a benefitů, spojených s průmyslovým využitím jaderné energie se promítá do právní úpravy všech aspektů průmyslových odvětví jaderné energetiky: zejména do právní úpravy bezpečnostních standardů, havarijní připravenosti, výměny informací pro případ jaderné události atd.²¹ Úprava odpovědnosti za jaderné škody přitom od počátku tvoří jeden ze stěžejních aspektů právní regulace jaderné energetiky.

B. ODPOVĚDNOST ZA JADERNÉ ŠKODY JAKO *LEX SPECIALIS*: PRVNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY A IDENTIFIKACE KLÍČOVÝCH PRINCIPŮ

Výše nastíněné skutečnosti vedly k závěru, že aplikace obecné právní úpravy odpovědnosti na jaderné škody musí být nahrazena zvláštní právní úpravou, reflektující všechny zvláštnosti tohoto průmyslového odvětví.²² Takovou právní úpravu obsahovaly již první národní úpravy odpovědnosti v oblasti jaderné energetiky. První z nich byl americký *Price – Anderson Amendment of September 2, 1957*, kterým se doplňoval *U.S. Atomic Energy Act of August 30, 1954*, a který měl později značný vliv na původní znění německého zákona o jaderné energetice (*Gesetz über friedlichen Verwendung der Kernenergie und den Schutz gegen ihre Gefahren: Atomgesetz vom 23. Dezember 1959*).²³ Dalším z právních předpisů, který již během padesátých let upravil otázku odpovědnosti za jaderné škody, byl švýcarský *Bundesgesetz über die friedliche Verwendung der Atomenergie und den Strahlenschutz vom 23. Dezember 1959*.

Již tyto právní předpisy zakotvily principy, které se později staly stěžejními pilíři právní úpravy odpovědnosti za jaderné škody v globálním měřítku: *in concreto* se

¹⁸ Srov.: Radetzki, M.: *Limitation de la responsabilité civile nucléaire: causes, conséquences et perspectives*. Droit nucléaire, Roč. 32, 1999, č. 63, s. 7–24.

¹⁹ Např.: Currie, D.: *Liability for Nuclear Power Incidents: Limitations, Restrictions and Gaps in the Vienna and Paris Regimes*. In: Stockinger, H. et al. (eds.): *Updating International Nuclear Law*, Wien: Neuer wissenschaftlicher Verlag, 2007, s. 83–85.

²⁰ Srov.: Pelzer, N.: *The nature and scope of international co-operation in connection with the peaceful uses of nuclear energy and its limits – an assessment*. Nuclear Law Bulletin, Roč. 14, 1981, č. 27, s. 34–49.

²¹ Erler, G.: *Formen und Ziele der internationalen Zusammenarbeit bei der friedlichen Kernenergienutzung*, Bonn: Veröffentlichungen des Instituts für Energierecht a.d. Universität Bonn, č. 3/4, sine anno, s. 47–49.

²² Srov.: Doeker, G.; Gehring, T.: *Private or International Liability for Transnational Environmental Damage – the precedent of conventional liability regimes*. Journal of Environmental Law, Roč. 2, 1990, č. 1, s. 1–12.

²³ K otázkám, které byly spojeny se zněním původní německé právní úpravy srov.: Pelzer, N.: *Einige Probleme der Haftung für Atomschäden. Ein Beitrag zur Lösung offener Fragen*. Atomwirtschaft, Roč. 9, 1964, č. 5, s. 202–207, č. 6, s. 277–281.

jednalo o princip objektivní odpovědnosti (*strict liability*) a princip výlučné odpovědnosti (*exclusive liability*) operátora jaderného zařízení.²⁴ Jako *quid pro quo* pro tyto provozovatele zařízení přísné podmínky odpovědnosti byla vedle nich zakotvena i pravidla o limitaci celkové částky, která může být po odpovědném subjektu požadována (*limited liability amount*).²⁵ Posléze uvedený princip je reakcí na již zmíněnou skutečnost, že při aplikaci obecných pravidel odpovědnosti by byl provozovatel v zásadě odpovědný do celkové výše vzniklé škody. S tím byla spojena obava, že hospodářské aktivity v odvětví průmyslového využívání jaderné energie se stanou příliš riskantními což by mělo za následek nezájem průmyslu o podnikání v této oblasti. Limitace celkové odpovědnostní částky měla tedy původně ryze *pro-moční* charakter.²⁶

Otázka právní úpravy odpovědnosti za jaderné škody kromě toho již od svých počátků zahrnovala i celou řadu mezinárodních aspektů.²⁷ Zejména bylo zřejmé, že případná škodná událost může mít přeshraniční rozměr a že potencionálními poškozenými mohou být nejen subjekty, spadající pod jurisdikci státu, na jehož území bylo dotčené zařízení provozováno, ale také subjekty v jurisdikci jiných států. S tím je spojena potřeba vytvořit právní rámec pro vyřešení škodných událostí s přeshraničním prvkem, stanovit jednotnou jurisdikci pro tyto případy a zabránit diskriminaci poškozených před soudy jiného, než jejich domovského státu.²⁸ Tyto skutečnosti vedly ke snaze mezinárodního společenství o právní úpravu odpovědnosti za jaderné škody v předpisech mezinárodního práva veřejného.²⁹

Existující mezinárodní úmluvy, které upravují odpovědnost provozovatelů jaderných zařízení za jaderné škody, inkorporují ve svých ustanoveních výše uvedené principy³⁰ objektivní odpovědnosti (ovšem v zásadě s možností liberace ve výjimečných případech), výlučné odpovědnosti provozovatele (*operator*) za jaderné škody a limitace maximální sumy, do které provozovatel za způsobené škody odpovídá. Jednou ze základních zásad mezinárodněprávní úpravy je také stanovení promlčecí lhůty k uplatnění nároku na náhradu jaderné škody. Na posledně uvedený princip navazuje snaha mezinárodního společenství vytvořit veřejné fondy finančních prostředků, které by byly zdrojem náhrad za jaderné škody v případě, že existující nároky přesáhnou limity ve stanovených částech.³¹

²⁴ Srov.: Pelzer, N.: *Das künftige Atomenergierecht als Wirtschaftslenkungsrecht*. Atom und Strom, Roč. 5, 1959, č. 3, s. 17–18.

²⁵ Srov.: Solomon, K.: *How Unique Are the Price – Anderson Limitations on Nuclear Accident Liability?* Risk Analysis, Roč. 3, 1983, č. 1, č. 51–62.

²⁶ Srov.: Trebilcock, M.; Winter, R.: *The economics of nuclear accident law*. International Review of Law and Economics, Roč. 17, 1997, č. 2, s. 215–243.

²⁷ Srov.: Lamm, V.: *Utilization of Nuclear Energy and International Law*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1984, s. 20–22.

²⁸ Srov.: Schwartz, J.: *Emergency preparedness and response: compensating victims of a nuclear accident*. Journal of Hazardous Materials, Roč. 111, 2004, č. 1–3, s. 89–96.

²⁹ Srov.: Rodière, R.: *Responsabilité et risque atomique*. In: In: A. D. E. A. (Aspects du droit de l'énergie atomique), č. 1, 1965, s. 5–10.

³⁰ Srov.: Pelzer, N.: *Grenzüberschreitende Haftung für nuklearen Schaden. Geltendes Recht und Überlegungen zu künftigen Regelungen*. Deutsches Verwaltungsblatt, Roč. 101, 1986, č. 17, s. 875–883.

³¹ Kecskés, G.: *The concepts of state responsibility and liability in nuclear law*. Acta Juridica Hungarica, Roč. 49 (2008), č. 2, s. 221–252.

C. DVOJKOLEJNOST EXISTUJÍCÍ MEZINÁRODNÍ ÚPRAVY ODPOVĚDNOSTI
ZA JADERNÉ ŠKODY: PAŘÍŽSKÁ ÚMLUVA O OBČANSKOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI
V JADERNÉ ENERGETICE (1960) A VÍDEŇSKÁ ÚMLUVA
O OBČANSKOPRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA JADERNÉ ŠKODY (1963)

Právní úprava odpovědnosti za jaderné škody v předpisech mezinárodního práva veřejného se během posledních čtyřech desetiletí vyvíjela paralelně ve dvou směrech.³² V rámci tehdy existující Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (*Organisation for European Economic Cooperation, OEEC*) byla v r. 1960 sjednána Pařížská úmluva o občanskoprávní odpovědnosti v jaderné energetice (*The Paris Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy*).^{33 34}

Signatářskými státy Pařížské úmluvy je v současnosti 15 zejména západoevropských států.³⁵ Úmluva je otevřena k přistoupení všem členským státům Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj. Předpokladem přistoupení ne-členského státu k Úmluvě je souhlas členských států Organizace.³⁶

Mezinárodněprávní úprava odpovědnosti za jaderné škody je paralelně obsažena ve smlouvách, připravených pod gescí Mezinárodní agentury pro atomovou energii (*International Atomic Energy Agency*).³⁷ V r. 1963 byla sjednána Vídeňská úmluva o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody (*The Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage*).³⁸ Cílem této úmluvy bylo vytvořit právní rámec odpovědnosti za jaderné škody pro širší okruh států. Jedná se totiž o tzv. otevřenou mezinárodní smlou-

³² K vývoji jednání o mezinárodní právní úpravě odpovědnosti za jaderné škody v rámci OECD srov.: Bauer, R.: *Les projets de l'O.E.C.E. et de l'Euratom relatifs à une convention sur la responsabilité civile dans le domaine de l'énergie atomique*. In: A. D. E. A. (Aspects du droit de l'énergie atomique), č. 1, 1965, s. 81–85.

³³ Smlouva a její Dodatkový protokol (*Additional Protocol*) z r. 1964 nabyly účinnosti 1. dubna 1968; byla dále změněna Protokolem z r. 1982 s účinností od 7. října 1988.

³⁴ Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (*Organization for European Economic Cooperation, OEEC*) vznikla v dubnu 1948 jako organizace koordinující rozdělování finanční pomoci tzv. Marshallova plánu. V r. 1961 byla transformována na Organizaci pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (*Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD*), která je i nadále gestorem Pařížské úmluvy z r. 1960 a také Bruselské úmluvy z r. 1963.

³⁵ Signatářskými státy Pařížské úmluvy jsou Belgie (*ratifikace* 1966), Dánsko (1974), Finsko (1972), Francie (1966), Itálie (1975), Německo (1975), Nizozemsko (1979), Norsko (1973), Portugalsko (1977), Řecko (1970), Slovinsko (2002), Španělsko (1961), Švédsko (1968), Turecko (1961) a Velká Británie (1966). K signatářským státům Pařížské úmluvy dále patřilo Lucembursko a Rakousko, které ovšem úmluvu doposud neratifikovaly. K postojí Rakouska k Pařížské úmluvě srov.: Hinteregger, M.: *The New Austrian Act on Third Party Liability for Nuclear Damage*, Nuclear Law Bulletin, Roč. 31, 1998, č. 62, s. 27–29.

³⁶ Srov.: Pelzer, N.: *Status, prospects and possibilities of international harmonisation in the field of nuclear energy law*. In: Pelzer, N. (Ed.): Nuclear Inter Jura 1985: Proceedings of the 7th International Conference, Baden-Baden: Nomos Verlag, 1986, s. 646–648.

³⁷ Srov.: Bulanekov, V.: *The IAEA's role in and status of the international liability regime*. Safety of transport of radiation material, 2004, s. 135–142.

³⁸ Smlouva nabyla účinnosti 12. listopadu 1977; jejími signatářskými státy jsou v současnosti Argentina (*ratifikace* 1967), Arménie (1993), Bělorusko (1998), Bolívie (1968), Bosna a Hercegovina (1998), Brazílie (1993), Bulharsko (1994), Česká republika (1994), Egypt (1965), Estonsko (1994), Filipíny (1965), Chile (1989), Chorvatsko (1991), Jugoslávie (1977), Kamerun (1964), Kuba (1965), Libanon (1997), Litva (1992), Lotyšsko (1995), Maďarsko (1989), Makedonie (1991), Mexiko (1989), Moldávie (1998), Niger (1979), Nigérie (2007), Peru (1980), Polsko (1990), Ruská federace (2005), Rumunsko (1992), Slovensko (1995), Svatý Vincent a Grenadiny (2001), Trinidad a Tobago (1966), Ukrajina (1996), Uruguay (1999). Signatářskými státy Vídeňské úmluvy byly dále Izrael, Kolumbie a Maroko, dále pak také Španělsko a Velká Británie, tj. dvě signatářské země Pařížské úmluvy. Posléze uvedené státy ovšem úmluvu zatím neratifikovaly.

vu. Členství v Mezinárodní agentuře pro atomovou energii není podmínkou pro přistoupení k úmluvě. V současnosti má Vídeňská úmluva 35 signatářských států celého světa, mezi kterými je i Česká republika.³⁹

Předpokladem vzniku odpovědnosti za jadernou škodu podle stávajících mezinárodních konvencí je existence jaderné události (*nuclear incident, l'accident nucléaire*). Zvláštní právní úprava odpovědnosti za jaderné škody je reakcí na skutečnost, že s využíváním jaderné energie a ionizujícího záření jsou spojena rizika vzniku škodných událostí zvláštního charakteru. Existující mezinárodní konvence definují jadernou událost shodně jako jakoukoliv událost, nebo sérii událostí identického původu, které zapříčinily jadernou škodu.⁴⁰ Předpokladem odpovědnosti je v zásadě, že tyto události jsou způsobeny radioaktivitou, resp. kombinací radioaktivity, výbušnosti, nebo jiných nebezpečných vlastností jaderného materiálu, nebo jiného zdroje radiace, který je umístěn v jaderném zařízení (*nuclear installation, installation nucléaire*). Pojmy jaderná událost (*nuclear incident, l'accident nucléaire*) a jaderné zařízení (*nuclear installation, installation nucléaire*) jsou tedy stěžejními v právní úpravě odpovědnosti za jaderné škody, protože škodlivé působení radiace je v zásadě spojeno s provozem určitého jaderného zařízení.

Stávající mezinárodní úmluvy obsahují zejména právní rámec odpovědnosti za jaderné škody v souvislosti s jadernými zařízeními, resp. s přepravou jaderného materiálu. Za jaderná zařízení se považují především reaktory s výjimkou těch, které se používají v souvislosti s pohonem (*reactors other than those comprised in any means of transport, les réacteurs autres que ceux faisant partie d'un moyen de transport*).⁴¹ Dále jsou jadernými zařízeními i průmyslové závody, ve kterých probíhá zpracování jaderného materiálu,⁴² stejně jako zařízení určené ke skladování jaderného materiálu.⁴³ Existující režim mezinárodní odpovědnosti se vztahuje na veškerá jaderná zařízení bez ohledu na skutečnost, zda-li je v nich jaderná energie využívána za mírovými účely.⁴⁴

Z tohoto vymezení mimo jiné plyne, že činnosti jako je např. těžba jaderných materiálů pod režim mezinárodních konvencí nespadají. Stejně tak stojí mimo smluvní režim zařízení, ve kterých jsou koncentrována menší množství jaderných materiálů (např. výzkumné laboratoře), stejně jako užití ionizujícího záření ve zdravotnictví, zemědělství, geologii, pro vědecké a pedagogické účely atd. *Exposé des Motifs* k Pařížské úmluvě odůvodňuje toto vymezení následovně:

„Rizika spojená s tímto užitím nejsou výjimečné povahy a jsou pokryta pojištěním v běžném obchodním styku. I přes zvyšující se výskyt užití ionizujícího záření v různých oblastech lidské činnosti, které vyžadují kontinuální a pečlivé pozorování veškerých s tím spoje-

³⁹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí ČR je publikováno pod č. 133/1994 Sb. Dále srov.: Bárta, J.: *Některé otázky přístupu k mezinárodní úmluvě a potřeby transformace do vnitrostátního práva: Úvaha nad Vídeňskou úmluvou o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody*. Právník. Teoretický časopis pro otázky státu a práva, Roč. 133, 1994, č. 9–10, s. 797–806.

⁴⁰ Čl. 1 písm. a *alinea* i Pařížské úmluvy, čl. 1 odst. 1 písm. l Vídeňské úmluvy.

⁴¹ Čl. 1 písm. a *alinea* ii Pařížské úmluvy, čl. 1 odst. 1 písm. j *alinea* i Vídeňské úmluvy.

⁴² Čl. 1 písm. a *alinea* ii Pařížské úmluvy, čl. 1 odst. 1 písm. j *alinea* ii Vídeňské úmluvy.

⁴³ Čl. 1 písm. a *alinea* ii Pařížské úmluvy, čl. 1 odst. 1 písm. j *alinea* iii Vídeňské úmluvy.

⁴⁴ Srov.: Mees, M.; Christiaens, L.: *Fields of application of the third party nuclear liability of the Paris Convention*. *Révue energie primaire*, Roč. 19, 1985, č. 3–4, s. 37–44.

ných zdravotních rizik, neexistuje v případě tohoto typu využití nebezpečí rozsáhlé katastrofy. Na nastíněná rizika je tedy možno aplikovat obecnou úpravu právní odpovědnosti.⁴⁴⁵

Ačkoliv jsou jednotlivá ustanovení Pařížské a Vídeňské úmluvy co se týče základních principů právní úpravy do značné míry identická,⁴⁶ existují mezi závazky, plynoucími z těchto dokumentů, i některé rozdíly.⁴⁷ Tyto se týkají zejména částek, do kterých jsou provozovatelé zařízení odpovědni za jaderné škody, dále rozsahu, ve kterém je obligatorně požadováno pojištění, a rozsahu subsidiárních veřejných fondů a konečně do jisté míry i v oblasti vymezení jednotlivých druhů škod, které jsou nahrazovány.⁴⁸

Tendence k explicitnímu vymezení pojmu jaderná škoda (*nuclear damage, domage nucléaire*) a k jeho unifikaci je možné spatřovat během celého vývoje mezinárodní úpravy v této oblasti.⁴⁹ Otázka, které škody a v jakém rozsahu mají být nahrazeny, je stěžejní pro obě strany odpovědnostního vztahu: pro poškozeného i pro provozovatele jaderného zařízení, který dlí ve stínu Damoklova meče objektivní odpovědnosti. Druhy možných jaderných škod bylo přitom možno explicitně do značné míry vymezit pouze empiricky. Původní znění Pařížské úmluvy kupříkladu neobsahovalo explicitní definici jaderné škody. Rozsah škod, za které provozovatel podle této úmluvy odpovídal, byl ovšem patrný z vymezení rozsahu objektivní odpovědnosti provozovatele. Tato zahrnovala újmu na zdraví, nebo ztrátu života (*damage to or loss of life of any person, tout décès ou dommage aux personnes*) a újmu na majetku (*damage to or loss of any property, toute perte de biens ou tout dommage aux biens*).⁵⁰ Za jadernou škodu se dále považují ty škody, kterých původ tkví současně v jaderné události a i jiné příčině a to za předpokladu, že tuto jinou příčinu není možno rozumně oddělit od vzniklé jaderné události.⁵¹ Předpokladem odpovědnosti za všechny uvedené škody ovšem je, že jsou následkem jaderných událostí, které nastaly v souvislosti s nebezpečnými vlastnostmi jaderných materiálů v jaderných zařízeních. Původní znění úmluvy Vídeňské obsahovalo na jedné straně vymezení škody identického rozsahu,⁵² na straně druhé ovšem zahrnovalo jakoukoliv jinou újmu nebo škodu způsobenou jadernou událostí, pokud tak právní předpisy příslušného soudu stanoví.⁵³ Tato progresivní klauzule umožňovala *pro futuro* zahrnout do odpověd-

⁴⁵ *Exposé des Motifs*, sub 10.

⁴⁶ Srov.: Stoiber, C.; Baer, A.; Pelzer, N.; Tonhauser, W.: *Handbook on Nuclear Law*, Vienna: International Atomic Energy Agency, 2003, s. 107–118. Podobně také: Schärf, W.: *Europäisches Nuklearrecht*, Berlin: De Gruyter Recht, 2008, s. 37–40.

⁴⁷ Ke komparaci znění původního znění smluv srov.: Lagorce, M.: *Étude comparative des conventions O.C.D.E. et A.I.E.A. sur la responsabilité civile dans le domaine de l'énergie nucléaire*, Paris: Centre français de droit comparé, 1964, s. 10–17.

⁴⁸ Srov.: Faure, M.: *Economic models of compensation for damage caused by nuclear accidents: Some lessons for the Revision of the Paris and Vienna Conventions*. *European Journal of Law and Economics*, Roč. 2, 1995, č. 1, s. 21–43.

⁴⁹ Srov.: Wagstaff, F.: *The Concept of Nuclear Damage in the revised Paris Convention*. In: Pelzer, N. (Ed.): *Die Internalisierung des Atomrechts – Internationalizing Atomic Energy Law*, Baden-Baden: Nomos Verlag, 2005, s. 197–205.

⁵⁰ Čl. 3 písm. a Pařížské úmluvy.

⁵¹ Čl. 3 písm. b Pařížské úmluvy, čl. 4 odst. 4 Vídeňské úmluvy.

⁵² Čl. 1 odst. 1 písm. k *alinea* i Vídeňské úmluvy.

⁵³ Čl. 1 odst. 1 písm. k *alinea* ii Vídeňské úmluvy.

nostního režimu i ty škody, které úmluva explicitně nezahrnovala a to prostřednictvím národního právního řádu a navazujícího soudního výkladu (např. otázka psychické újmy). Explicitně byly dále vyloučeny škody *in situ*, tj. škody způsobené na jaderném zařízení samotném, resp. zařízení, která jsou určena k použití v souvislosti s provozem jaderného zařízení.⁵⁴ ⁵⁵ Příkladem mohou být dopravní prostředky, určené k zásobování zařízení palivem. Je-li tedy vlastníkem takových zařízení osoba odlišná od provozovatele, nedisponuje nárokem na náhradu škody. Subjekt obchodně zainteresovaný na průmyslovém využití jaderné energie tedy v této formě nese svůj díl rizika, spojeného s nebezpečným provozem.

Již v době krátce po podepsání výše uvedených úmluv bylo zřejmé, že odpovědnostní částky, stanovené v těchto úmluvách, nebudou v případě jaderné nehody postačovat k náhradě veškerých způsobených škod. Tento deficit se signatářské státy Pařížské úmluvy pokusily odstranit podepsáním Bruselské úmluvy (*Brussels Convention Supplementary to the Paris Convention*) z r. 1963,⁵⁶ která se týkala zejména vytvoření veřejných fondů za účelem odškodnění potenciálních jaderných škod (subsidiárně k existující odpovědnosti provozovatele jaderného zařízení).⁵⁷ Bruselská úmluva v současnosti zavazuje 12 signatářských států.⁵⁸ ⁵⁹

Stěžejní výzvou další právní úpravy byly jaderné události, které během 70. a 80. let způsobily škody tíživého rozsahu.⁶⁰ Jednalo se zejména o jadernou událost na *Three Mile Island* ve Spojených státech v r. 1979 a v *Černobylu* v tehdejší SSSR v r. 1986. Tyto se staly hybnou silou rozsáhlých procesů v rámci mezinárodního společenství, které můžeme rámcově klasifikovat následujícím způsobem:

Celá řada evropských států přijala v reakci na tyto události rozhodnutí o zastavení jaderného programu na svém území. V sousedním Rakousku proběhlo již v r. 1978 všelidové referendum ohledně uvedení do provozu jaderné elektrárny Zwendendorf. Jeho výsledek byl negativní a měl za následek přijetí zákonné právní úpravy, zakazující průmyslové využívání jaderné energie (*Atomsperrgesetz*), která byla v r. 1999 doplněna právní úpravou ve formě ústavního zákona (*Bundesverfassungsgesetz für ein atomfreies Österreich*).⁶¹ Také ve Švédsku (1980) a v Itálii (1987) se uskutečnilo všelidové referendum, které mělo za následek politické rozhodnutí o ukončení prů-

⁵⁴ Čl. 3 písm. a *alineae* ii Pařížské úmluvy, čl. 4 odst. 5 Vídeňské úmluvy.

⁵⁵ Srov.: Beyens, M.: *Les dommages aux biens sur le site*. In: OECD/NEA: *Réforme de la responsabilité civile nucléaire*, Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 1999, s. 507–526.

⁵⁶ Smlouva a její Dodatkový protokol (*Additional Protocol*) z r. 1964 nabyly účinnosti 4. prosince 1974; byla dále změněna Protokolem z r. 1982 s účinností od 1. srpna 1991.

⁵⁷ Srov.: Sands, P.; Galizzi, P.: *La Convention de Bruxelles de 1968 et la responsabilité pour les dommages nucléaires*. *Bulletin de droit nucléaire*, Roč. 32, 1999, č. 64, s. 7–28.

⁵⁸ Signatářskými státy Bruselské úmluvy jsou Belgie (*ratifikace* 1985), Dánsko (1974), Finsko (*přistoupení* 1977), Francie (1966), Itálie (1976), Německo (1975), Nizozemsko (1979), Norsko (1973), Slovinsko (*přistoupení* 2003), Španělsko (1966), Švédsko (1968) a Velká Británie (1966).

⁵⁹ Srov.: Faure, M.: *Economic models of compensation for damage caused by nuclear accident: some lessons for the revision of the Paris and Vienna Conventions*. *European Journal of Law (Economics)*, Roč. 2, 1995, č. 1, s. 21–43.

⁶⁰ Srov.: Pelzer, N.: *The impact of the Chernobyl accident on international nuclear energy law*. *Archiv des Völkerrechts*, Roč. 25, 1987, č. 3, s. 294–311.

⁶¹ Srov.: Posendorfer, D.: *Die Entstehung der Umweltpolitik in Österreich. Von den Anfängen der Umweltpolitik zu einer Nachhaltigkeitspolitik: Modellfall Österreich?* Wien: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007, s. 23–34.

myslového využití jaderné energie. Stejně rozhodnutí padlo v Belgii (1999) a v Německu (2000).^{62 63}

Paralelně probíhaly snahy mezinárodního společenství o vytvoření komplexnějšího odpovědnostního rámce, který by odpovídal reálně hrozícím nebezpečím.⁶⁴

Na tomto místě je možné poukázat na skutečnost, reakcí SSSR na jadernou nehodu v Černobylu byla mimo jiné iniciativa, obsahem které byl návrh na vytvoření nového mezinárodněprávního režimu odpovědnosti států za jaderné škody. Tento režim měl být založen na zásadě odpovědnosti států. V rámci Mezinárodní agentury pro atomovou energii (IAEA) byla diskutována modalita, že Úmluva o včasném oznamování jaderných nehod (1986) a Úmluva o pomoci v případech jaderné nebo radiační nehody (1986) bude doplněna o třetí úmluvu, která by zakotvila mezinárodní odpovědnost států, na území kterých k jaderné události došlo. Návrh takové mezinárodní konvence ovšem nebyl mezinárodnímu fóru nakonec – zejména kvůli absenci politického kompromisu v této otázce – nikdy předložen.⁶⁵

Černobylská událost byla podnětem k uspořádání vzájemných vztahů mezi oběma existujícími mezinárodními úmluvami a to zejména s ohledem na upravení postavení poškozených osob, které škody utrpěly na území signatáře úmluvy odlišné od úmluvy relevantní pro provozovatele zařízení a jeho odpovědností závazky.⁶⁶ Z tohoto důvodu byl v r. 1988 uzavřen Společný protokol, týkající se uplatňování Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy (*Joint Protocol Relating to the Application of the Vienna Convention and the Paris Convention*).⁶⁷ Protokol vytváří „most“ mezi oběma smluvními režimy a zajišťuje, že na případ škodné události se bude aplikovat jenom jedna konvence.

⁶² V Belgii byla stanovena lhůta k ukončení provozu jaderných zařízení v délce 40 let. V Německu byla tato lhůta na základě dohody s energetickým průmyslem (tzv. Atomkonsens) stanovena na 32 let. V jiných zemích je rozhodnutí o osudu jaderného programu v rukou měnící se exekutivy. Ve Švédsku byl původně stanoven zákaz zřizování nových jaderných zařízení a lhůta pro odstavení existujících do r. 2010, která byla ovšem v r. 2006 dále prodloužena. V Nizozemí bylo v r. 1994 legislativou rozhodnuto o ukončení průmyslového využití jaderné energie, toto rozhodnutí bylo ovšem v r. 2005 zvráceno s tím, že lhůta pro odstavení reaktorů byla stanovena výhledově na r. 2034.

⁶³ K právní úpravě ukončení průmyslového využití jaderné energie v Německu srov.: Schneehain, A.: *Der Atomausstieg: Eine Analyse aus verfassungs- und verwaltungsrechtlichen Sicht*, Göttingen: Cuvillier Verlag, 2005, s. 7–24.

⁶⁴ Pelzer, N.: *Learning the Hard Way: Did the Lessons Taught by the Chernobyl Nuclear Accident Contribute to Improving Nuclear Law?* In: OECD/Nuclear Energy Agency; International Atomic Energy Agency: *International Nuclear Law in the Post-Chernobyl Period*, Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development, 2006, s. 73–78.; Schwartz, J.: *Le droit nucléaire international après Tchernobyl, A joint Report by the Nuclear Energy Agency and the IAEA*, Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development, 2006, s. 44–56.

⁶⁵ Srov.: Šturma, P.: *K některým otázkám mezinárodní úpravy odpovědnosti za jadernou škodu přesahující hranice států*. Právník. Teoretický časopis pro otázky státu a práva, Roč. 128, 1989, č. 5, s. 445–453.

⁶⁶ Srov.: Pelzer, N.: *Concepts of Nuclear Liability Revisited: A Post-Chernobyl Assessment of the Paris and the Vienna Conventions*. In: Cameron, P. et al. (eds.): *Nuclear Energy Law after Chernobyl*, London: Graham & Trotman, 1988, s. 97–114.

⁶⁷ Společný protokol nabyl účinnosti 27. dubna 1992. Signatářskými státy Společného protokolu jsou Bulharsko (ratifikace 1994), Česká republika (1994), Dánsko (1989), Egypt (1989), Estonsko (1994), Finsko (1994), Chile (1989), Chorvatsko (1994), Itálie (1991), Kamerun (1991), Litva (1993), Lotyšsko (1995), Maďarsko (1990), Německo (2001), Nizozemí (1991), Norsko (1991), Polsko (1990), Rumunsko (1992), Řecko (2001), Svatý Vincent a Grenadiny (2001), Slovensko (1995), Slovinsko (1995), Švédsko (1992) a Ukrajina (2000). Celá řada signatářských států Společný protokol doposud neratifikovala (Argentina, Belgie, Filipíny, Francie, Maroko, Portugalsko, Španělsko, Švýcarsko, Turecko, Velká Británie).

Protokol řeší např. případy, kdy je odpovědným provozovatel ze státu, který ratifikoval Pařížskou úmluvu a poškozeným je osoba ze státu, který ratifikoval Vídeňskou úmluvu. Poškozená osoba pak může škodu žalovat se stejnými právy, jakoby byla příslušníkem státu, který ratifikoval Pařížskou úmluvu.⁶⁸

V případě, že nastane jaderná událost na území státu, který je vázán jednou z existujících mezinárodních úmluv (Pařížskou, nebo Vídeňskou úmluvou), rozšiřuje se v důsledku Společného protokolu týkající se uplatňování Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy z r. 1988 působnost té z úmluv, která je závazná pro stát na území kterého k jaderné události došlo, i na případy jaderných škod, které vznikly na území signatářských států druhého z dohovorů.⁶⁹ Zároveň se uplatňuje zásada, že aplikace jedné z úmluv vylučuje aplikaci druhé z nich. Jako ilustraci těchto mechanismů je možno uvést případ, kdy jaderná událost, která nastala ve Francii (signatářská země Pařížské úmluvy a Společného protokolu) a způsobila jadernou škodu v České republice (signatářská země Vídeňské úmluvy a Společného protokolu) se bude řídit právním rámcem Pařížské úmluvy. V případě havárie francouzského jaderného zařízení by pak měli francouzské soudy výlučnou pravomoc co se týče řízení o náhradu škody, kterou utrpěly subjekty na území České republiky. To platí i *a vice versa* pro škodné události, které by na území Francie způsobila případná jaderná událost na území České republiky.⁷⁰

Další reakcí na černobylské události byla iniciativa Mezinárodní agentury pro atomovou energii směrem k rozšíření existujících veřejných fondů, které mají být k dispozici pro případ jaderné události v rámci signatářských států Vídeňské úmluvy. V roce 1990 zřídila Rada guvernérů Mezinárodní agentury pro atomovou energii Stálý výbor pro odpovědnost za jadernou škodu a pověřila jej, aby se věnoval analýze vztahu civilní odpovědnosti za jaderné škody a odpovědnosti státu a připravil nezbytné dokumenty pro svolání mezinárodní konference za účelem revize Vídeňské úmluvy.

Výsledkem této iniciativy byla rezoluce „Odpovědnost za jaderné škody“ (*Liability for nuclear damage*)⁷¹ a na ni navazující Protokol z r. 1997, kterým byla doplněna Vídeňská úmluva (*Protocol to Amend the Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage, VC Protocol*).⁷² Protokol zvýšil částku, do které je provozovatel odpovědný za jaderné škody, a (geograficky) rozšířil okruh škod, za které nese provozovatel dotčeného zařízení odpovědnost.⁷³ Zatímco se původní úprava omezovala na

⁶⁸ Von Busekist, O.: *Le Protocole commun relatif à l'application de la Convention de Vienne et de la convention de Paris: Une passerelle entre les deux Conventions sur la responsabilité civile pour les dommages nucléaires*, Nuclear Law Bulletin, 1989, č. 43, s. 7–39.

⁶⁹ K obšírné analýze problémů, plynoucích z absence „přemostění“ obou smluvních režimů srov.: Pelzer, N.: *Inadequacies in the Civil Nuclear Liability Régime evident after the Chernobyl Accident: The Response in the Joint Protocol of 1988*. In: OECD/NEA: Nuclear Accidents – Liabilities and Guarantees, Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development / Nuclear Energy Agency, 1993, s. 155–169.

⁷⁰ Srov.: Boulanenkov, V.; Brands, B.: *Nuclear Liability: Status and Prospects*. IAEA Bulletin, 1988, č. 4, s. 5–9.

⁷¹ Resolution GC(XXXII)/RES/491 (*Liability for nuclear damage*).

⁷² Protokol nabyl účinnosti 4. října 2003. Jeho signatářskými státy jsou Argentina (*ratifikace* 2000), Bělorusko (2003), Lotyšsko (2001), Maroko (1999) a Rumunsko (1998). Celá řada signatářských států Protokol doposud neratifikovala (Česká republika, Filipíny, Indonézie, Itálie, Libanon, Litva, Maďarsko, Peru, Polsko a Ukrajina).

⁷³ Srov.: Šuranský, F.: *Increased liability amounts under the 1997 Vienna protocol and elsewhere*. In: OECD/NEA: Reform of Civil Nuclear Liability, Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development / Nuclear Energy Agency, 1999, s. 115–124.

náhradu škod, způsobených na území signatářských států, rozšířil Protokol z r. 1997 odpovědnost provozovatelů na jaderné škody, způsobené i mimo toto území. Protokol r. 1997 dále rozšířil výpočet druhů škod, za které je provozovatel odpovědný.⁷⁴

Černobylská událost ukázala skutečný rozsah škod, které může jaderná událost v moderním zařízení způsobit.⁷⁵ Následný vývoj se ubíral dvěma směry: Na straně jedné je patrná snaha mezinárodního společenství o rozšíření objektivní odpovědnosti provozovatele i na škody na životním prostředí a na ty újmy, které nebyly původním zněním úmluv explicitně zahrnuty.

Pod pojmem jaderné škody se má podle revidovaného znění Vídeňské úmluvy nadále rozumět ztráta života, nebo osobní újma (*loss of life or personal injury, tout décès ou dommage aux personnes*) a ztráta a poškození majetku (*loss or damage to property, toute perte des biens ou tout dommage aux biens*). Vedle těchto škod mají být za jadernou škodu v rozsahu, v jakém to určí právo příslušného soudu (*to the extent determined by the law of the competent court*), považovány i další druhy škod. Revidovaná právní úprava odpovědnosti tedy požaduje, aby každá z následujících škod byla v daném státě považována za jadernou škodu. Soudy aplikujících států tedy nemají možnost dále uvedené škody vyloučit z odpovědnosti provozovatele. V jejich pravomoci je pouze určit rozsah, v jakém mají být nahrazeny.

1. Revidovaná znění Vídeňské úmluvy explicitně mezi jaderné škody zahrnuje ekonomickou újmu, způsobenou výše uvedenými škodami, pokud byla utrpěna osobou oprávněnou k náhradě výše uvedených škod (*economic loss arising from loss or damage referred if incurred by a person entitled to claim in respect of such loss or damage, tout dommage immatériel résultant d'une perte ou d'un dommage visé, s'il est subi par une personne qui est fondée à demander réparation de cette perte ou de ce dommage*).⁷⁶ Příkladem takovéto ekonomické újmy může být ztráta zaměstnání v důsledku poškození zdraví, způsobeného jadernou událostí.
2. Dále revidované znění konvence pod pojem jaderné škody zahrnuje náklady na opatření, která byly vynaložena za účelem vrácení poškozeného životního prostředí do původního stavu a to v případě, že tato opatření byla skutečně vynaložena, nebo budou vynaložena v budoucnosti (*the costs of measures of reinstatement of impaired environment, if such measures are actually taken or to be taken, le coût des mesures de restauration d'un environnement dégradé, si de telles mesures sont effectivement prises ou doivent l'être*).⁷⁷ Uvedené vymezení škod na životním prostředí je výsledkem kompromisu mezi těmi státy, které požadovaly zakotvení úplné kompenzace za způsobené škody na životním prostředí a těmi, které se projevíly v otázce definice environmentálních škod skepticky. Náhrada v režimu

⁷⁴ Srov.: Lamm, V.: *Le Protocole d'amendement de la Convention de Vienne de 1963*, Droit nucléaire, 1998, č. 61, s. 7–24 a Soljan, V.: *The new definition of nuclear damage in the 1997 protocol to amend the 1963 Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage*. In: OECD/NEA: *Reform of Civil Nuclear Liability*, Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development / Nuclear Energy Agency, 1999, s. 59–84.

⁷⁵ Pelzer, Norbert: *Learning the Hard Way: Did the Lessons Taught by the Chernobyl Nuclear Accident Contribute to Improving Nuclear Law?*, in: OECD/Nuclear Energy Agency – International Atomic Energy Agency: *International Nuclear Law in the Post-Chernobyl Period*, Paris 2006, str. 73 a násl.

⁷⁶ Čl. 2 odst. 2 písm. k alinea iii Vídeňské úmluvy ve znění Protokolu z r. 1997.

⁷⁷ Čl. 2 odst. 2 písm. k alinea iv Vídeňské úmluvy ve znění Protokolu z r. 1997.

revidovaných konvencí je proto omezená na náklady navrácení do původního stavu.⁷⁸ Tyto náhrady musejí zejména splňovat kritérium přiměřenosti a musejí být aprobovány orgány veřejné moci daného státu. Příkladem může být např. situace, kdy jaderná událost způsobí vyhynutí určitého druhu ptactva, nebo jiných zvířat a stát se rozhodne tyto druhy opětovně uvést do živé přírody jejich dovezením ze zahraničí.⁷⁹

3. Vedle výše uvedených nákladů v souvislosti s vrácením poškozeného životního prostředí do původního stavu se za jadernou škodu dále považují ztráty příjmu, které byly spojené s hospodářským zájmem na využívání životního prostředí a které nastaly v důsledku značné přeměny tohoto prostředí (*loss of income deriving from an economic interest in any use or enjoyment of the environment, incurred as a result of a significant impairment of that environment, tout manque à gagner directement en relation avec une utilisation ou une jouissance quelconque de l'environnement qui résulte d'une dégradation importante de cet environnement*).⁸⁰ Příkladem tohoto druhu škody, který byl uveden během diplomatické konference o změně stávajících úmluv, byl případ hotelu, který ztratí svojí klientelu v důsledku kontaminace přilehlé pláže. Rozšíření pojmu jaderných škod o tento druh škody je důsledkem aplikace právních konstrukcí, které byly mezinárodnímu společenství známé z oblasti právní úpravy odpovědnosti za znečištění moře ropou (zejména v Mezinárodní úmluvě o občansko-právní odpovědnosti za škody, způsobené znečištěním ropou z r. 1969, ve znění Protokolu z r. 1992).⁸¹
4. Revidované znění úmluv dále pod jaderné škody zahrnuje také náklady preventivních opatření a újmy a škody, způsobené těmito opatřeními (*the costs of preventive measures and further loss and damage caused by such measures, le coût des mesures de sauvegarde et toute autre perte ou tout autre dommage causé par de telles mesures*).⁸² Podle původního znění smluv mohly být kompenzovány výlučně náklady na opatření, která byla vynaložena na již vzniklé škody. Revidované znění umožňuje nahrazovat i náklady na preventivní opatření (*preventive measures, mesures de sauvegarde*),⁸³ která byla učiněna k zamezení vzniku jaderných škod. Explicitní rozšíření okruhu jaderných škod v revidovaných úmluvách i o tyto újmy je považováno za jeden z nejpokrokovějších aspektů vývoje v tzv. „post-černobylském“ období.⁸⁴

⁷⁸ Srov.: Rustand, H.: *Updating the concept of damage, particularly as regards environmental damage and preventive measures, in the context of the ongoing negotiations on the revision of the Vienna Convention – some comparative aspects*. In: OECD/NEA: Nuclear accidents. Liabilities and guarantees, Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 1993, s. 218–238.

⁷⁹ Srov.: Blanchard, P.: *Responsibility for environmental damage under nuclear and environmental instruments: a legal benchmarking*. Journal of Energy and Natural Resources Law, Roč. 18, 2000, č. 3, s. 233–253.

⁸⁰ Čl. 1 písm. a *alinea* vii čl. 5 Pařížské úmluvy ve znění Protokolu z r. 2004, čl. 2 odst. 2 písm. k *alinea* v Vídeňské úmluvy ve znění Protokolu z r. 1997.

⁸¹ Srov.: Lammers, J.: *International responsibility and liability for damage caused by environmental interferences*. Environmental Policy and Law, Roč. 31, 2001, č. 1, s. 42–50.

⁸² Čl. 2 odst. 2 písm. k *alinea* vi Vídeňské úmluvy ve znění Protokolu z r. 1997.

⁸³ Čl. 2 odst. 4 písm. n Vídeňské úmluvy ve znění Protokolu z r. 1997.

⁸⁴ Srov.: Schwartz, J.: *Liability and Compensation for Nuclear Damage: The Revision of the Paris Convention and the Brussels Supplementary Convention*. Nuclear Energy Agency News 2003, č. 21, s. 8–10.

5. Konečně obsahuje revidované znění Vídeňské úmluvy klauzuli, která pod pojem jaderné škody zahrnuje jakoukoliv jinou hospodářskou újmu odlišnou od případů poškození životního prostředí, za předpokladu, že je taková škoda kompatibilní s vymezením v národním právním řádu. Jedná se o jakousi sběrnou klauzuli (*catch – all clause*). Její zařazení do mezinárodněprávního rámce odpovědnosti za jaderné škody bylo ovšem podrobeno značné kritice. To z toho důvodu, že existence takovéto klauzule má za následek *via facti* delegaci vymezení pojmu „jaderná škoda“ na právní řády jednotlivých států. Význam mezinárodní unifikace je tak ve výsledku značně relativní.⁸⁵

Díky třem výše uvedeným změnám je Protokol z r. 1997 považován za jeden z nejdůležitějších mezníků ve vývoji mezinárodní úpravy v post-černobylském období.⁸⁶ Progresivní aspekty Protokolu ovšem do značné míry zastiňuje skutečnost, že tento instrument mezinárodního práva doposud ratifikovalo jenom pět signatářských států, z nichž jenom dva (Argentina a Rumunsko) disponují jadernými zařízeními. Pozitivní dopady Protokolu tak zatím zůstávají nerealizovány.

Další oblastí, která se stala předmětem zájmu mezinárodního společenství v post-černobylském období, byla otázka vytvoření veřejných fondů za účelem odškodnění těch nároků za jaderné škody, které nebyly uspokojeny přímo odpovědným provozovatelem zařízení.⁸⁷ S tímto cílem byla v r. 1997 uzavřena Úmluva o dodatečné kompenzaci za jaderné škody (*Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage, Supplementary Compensation Convention*).⁸⁸ Úmluva dále navýšila obligatorní částku, do které je provozovatel zařízení odpovědný. Úmluva je ovšem zároveň vypracována jako samostatný instrument mezinárodního práva a podmínkou přistoupení k ní není ratifikace stávajících úmluv na poli odpovědnosti za jaderné škody.⁸⁹ Úmluva o dodatečné kompenzaci za jaderné škody je tedy otevřena všem zainteresovaným státům a její ambicí bylo „otevřít novou kapitolu v mezinárodní úpravě odpovědnosti za jaderné škody vytvořením mezinárodního režimu, který bude upravovat otázky odpovědnosti za jaderné škody a jejich náhrady a zahrne jak státy, které jaderná

⁸⁵ Srov.: Pelzer, N.: *Modernizing the International Regime Governing Nuclear Third Party Liability*. Zeitschrift für Europäisches Umwelt- und Planungsrecht, Roč. 3, 2005, č. 5, s. 218–222.

⁸⁶ Srov.: Pelzer, N.: *Neues internationales Nuklear – Entschädigungssystem: Bewertungen und Kommentierungen aus deutscher Sicht*. Atomwirtschaft, Roč. 43, 1998, č. 6, s. 391–396.

⁸⁷ Srov.: Reyners, P.: *Modernisation du régime de responsabilité civile pour les dommages nucléaires: Revision de la Convention de Vienne et la nouvelle Convention sur la réparation complémentaire des dommages nucléaires*. Revue générale de Droit international public, Roč. 105, 1998, č. 3, s. 747–763.

⁸⁸ Úmluva doposud nenabyla účinnosti. Jejími signatářskými státy jsou Argentina (*ratifikace* 2000), Maroko (1999), Rumunsko (1999) a Spojené státy americké (2007). Celá řada signatářských států Úmluvu doposud neratifikovala (Austrálie, Česká republika, Filipíny, Indonézie, Itálie, Libanon, Litva, Maroko, Peru, Rumunsko a Ukrajina). Srov.: Schwarz, J.: *Diplomatic conference convened to adopt a protocol to amend the Vienna Convention on civil liability for nuclear damage and to adopt a Convention on supplementary compensation for nuclear damage*. In: Nuclear Inter Jura 1997: Le droit nucléaire: du 20e au 21e siècle, Paris: Soc. de Législation comparée, 1998, s. 427–432.

⁸⁹ Ke klíčovým závazkům, plynoucím signatářským státům z Úmluvy o dodatečné kompenzaci za jaderné škody srov.: Boulanenkov, V.: *Main features of the Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage – an overview*. In: OECD/NEA: Reform of Civil Nuclear Liability, Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development / Nuclear Energy Agency, 1999, s. 161–170 a McRae, B.: *Overview of the Convention on Supplementary Compensation*. In: OECD/NEA: Reform of Civil Nuclear Liability, Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development / Nuclear Energy Agency, 1999, s. 171–184.

zařízení provozují, tak i ty, které je neprovozují.“⁹⁰ Zhruba deset let od podepsání Úmluvy bylo ovšem patrné, že popsané ambice se ne zcela naplnily. Úmluva doposud nenabyla účinnosti. Žádná ze zemí, která v současnosti disponuje více než dvěma funkčními jadernými zařízeními Úmluvu až do r. 2007 nepodepsala a státy s největšími kapacitami v oblasti jaderné energetiky (Francie, Japonsko, Kanada, Korea, Ruská federace, Španělsko, Švédsko, Ukrajina, Velká Británie) doposud zůstávají zcela mimo režim, předpokládaný Úmluvou.^{91 92}

Posledním důležitým mezinárodním instrumentem na poli odpovědnosti za jaderné škody jsou Protokoly z r. 2004, kterými se mění Pařížská úmluva a Bruselská úmluva (*The 2004 Protocols to Amend the Paris Convention and the Brussels Supplementary Convention; PC Protocol and BSC Protocol*).⁹³ Cílem těchto smluvních dokumentů je zvýšení limitů pro odpovědnost provozovatele jaderného zařízení, resp. zavedení možnosti signatářského státu Pařížské úmluvy zakotvit ve své právní úpravě neomezenou odpovědnost provozovatele za jaderné škody. Protokol, kterým se mění Pařížská úmluva, dále také obsahuje širší vymezení pojmu „jaderná škoda.“⁹⁴ Tento nový právní rámec má dále rozšířit okruh osob, které disponují nárokem na náhradu škod způsobených v důsledku jaderné události.⁹⁵

Původní znění Pařížské úmluvy stanovuje, že právní režim úmluvy je aplikovatelný na jaderné události a na škody, které se uskuteční na území signatářského státu této úmluvy. Protokol z r. 2004 předpokládá, že aplikace Pařížské úmluvy bude rozšířena také na jaderné škody, způsobené subjektům na území nesignatářských států Pařížské úmluvy, a to za předpokladu, že:⁹⁶

1. dotčený stát je signatářem Vídeňské úmluvy o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody (1963) a Společného protokolu, týkajícího se uplatňování Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy (1988), nebo:

⁹⁰ Dále srov.: McRae, B.: *La Convention sur la réparation: sur la voie d'un régime mondial permettant de faire face à la responsabilité et à l'indemnisation des dommages nucléaires*. Bulletin de droit nucléaire, 1998, č. 61, s. 27–41.

⁹¹ Srov.: Pelzer, N.: *Modernizing the International Regime Governing Nuclear Third Party Liability*. Zeitschrift für Europäisches Umwelt- und Planungsrecht, Roč. 3, 2005, č. 5, s. 218–222.

⁹² Koncem r. 2007 byla Úmluva ratifikována Spojenými státy americkými. Je tedy možné, že Spojené státy se v rámci své zahraniční politiky budou pro futuro usilovat o zapojení svých spojeneckých států do mezinárodního rámce, tvořeného touto úmluvou.

⁹³ Signatářskými státy obou protokolů jsou Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Německo, Itálie, Nizozemí, Norsko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko a Velká Británie. Portugalsko, Řecko a Turecko podepsaly pouze Protokol, kterým se mění Pařížská úmluva. Srov.: Heller, W.: *Verbesserung der nuklearen Haftung*. Internationale Zeitschrift für Kernenergie, Roč. 49, 2004, č. 6, s. 435–436 a Schwartz, J.: *Liability and Compensation for Nuclear Damage: The Revision of the Paris Convention and the Brussels Supplementary Convention*, Nuclear Energy Agency News 2003, č. 21, s. 8–10.

⁹⁴ Rozsah jaderných škod v revidovaném znění Pařížské úmluvy se v zásadě kryje s již výše uvedeným vymezením v Protokolu z r. 1997, kterým byla doplněna Vídeňská úmluva. Odlišností je, že revidované znění Pařížské úmluvy neobsahuje tzv. sběrnou klauzuli (*catch – all clause*). Srov.: Blobel, F.: *Das Protokoll von 2004 zum Pariser Übereinkommen – wesentliche Verbesserungen im internationalen Atomhaftungsrecht*. Natur und Recht: Zeitschrift für das gesamte Recht zum Schutze der natürlichen Lebensgrundlagen, Roč. 27, 2005, č. 3, s. 137–143.

⁹⁵ Srov.: Faure, M.: *The Civil Liability of European nuclear operators: Which coverage fort he new 2004 Protocols?* International Environmental Agreements: Politics, Law & Economics, Roč. 8, 2008, č. 3, s. 227–248.

⁹⁶ Srov.: Hinteregger, M.; Kissich, S.: *The Paris Convention 2004 – a New Nuclear Liability System for Europe*. Environmental Liability, Roč. 12, 2004, č. 3, s. 116–127.

2. na území dotčeného státu se nenacházejí žádná jaderná zařízení, nebo;
3. právní úprava dotčeného státu obsahuje srovnatelné reciproční mechanismy a je založena na principech, které jsou identické principům odpovědnosti za jaderné škody ve znění Pařížské úmluvy.

Protokoly z r. 2004 doposud nenabývaly účinnosti.⁹⁷ V současnosti probíhá ve státech západní Evropy proces jejich ratifikace.⁹⁸

Vlády signatářských států identifikují zejména následující problematické body nového právního rámce, které způsobují prodlení v ratifikačním procesu:⁹⁹

1. vysoký finanční limit odpovědnosti provozovatele, který implikuje problémy s obstaráním odpovídajících pojistných kapacit, resp. má za následek nutnost hledat doplňkové zdroje pojištění;
2. okruh škod, za které má být provozovatel odpovědný, se rozšiřuje obdobně jako v revidovaném znění Vídeňské úmluvy o celou řadu dalších – konvencí doposud nereflktovaných – typů škod;
3. objektivní odpovědnost provozovatele se dále rozšiřuje limitací liberačních důvodů (z taxativního výčtu liberačních důvodů jsou vypuštěny přírodní katastrofy výjimečného rozsahu);
4. objektivní lhůta pro uplatnění nároku na náhradu za škodu způsobenou jadernou událostí, která spočívá ve ztrátě života, nebo v újmě na zdraví, se prodlužuje na 30 let ode dne jaderné události.

Jenom pro úplnost je ještě zapotřebí uvést že existují další dvě mezinárodní úmluvy, které problematiku odpovědnosti za jaderné škody upravují. Jedná se o Úmluvu o odpovědnosti provozovatelů námořních plavidel na jaderný pohon z r. 1962 (*Convention on the Liability of Operators of Nuclear Ships*), která doposud nenabyla účinnosti a o Úmluvu o odpovědnosti v oblasti námořní přepravy jaderných materiálů z r. 1971 (*Convention relating to Civil Liability in the Field of Maritime Carriage of Nuclear Material*). Těmto mezinárodním konvencím se předkládaná studie ovšem věnovat nebude.¹⁰⁰

D. PRÁVNÍ ÚPRAVY MIMO RÁMEC EXISTUJÍCÍCH ÚMLUV

Výše nastíněný mezinárodněprávní rámec odpovědnosti za jaderné škody ovšem nezavazuje veškeré státy světa. Odhaduje se, že zhruba 52 % existujících

⁹⁷ Protokol, kterým se mění Pařížská úmluva (*PC Protocol*), má nabýt účinnosti jeho ratifikací dvěma třetinami signatářských států. Srov.: Část II. písm. e) Protokolu a Čl. 20 Pařížské úmluvy. Protokol, kterým se mění Bruselská úmluva (*BSC Protocol*), vyžaduje k nabytí účinnosti ratifikaci všemi signatářskými státy. Srov.: Čl. II. písm. e) Protokolu a čl. 21 Bruselské úmluvy. Legislativa Finska, Francie, Německo a Španělska již s ratifikací konvencí vyslovila svůj souhlas. Uvedené státy ovšem doposud ratifikační proces neukončily, a to s výjimkou Španělska, které ratifikovalo Protokol, kterým se mění Bruselská úmluva. Celou věc dále ovlivňuje také postoj EU, která požaduje současnou ratifikaci konvencí všemi původními signatářskými státy.

⁹⁸ Proces ratifikace je v pokročilém stadiu např. ve Finsku a ve Francii. Srov.: Schwartz, J.: *Le droit nucléaire international après Tchernobyl, A joint Report by the Nuclear Energy Agency and the IAEA*, Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development, 2006, s. 56–58.

⁹⁹ Srov.: Oehlmann, S.: *State of implementation of the Paris Convention as amended by the Protocol of 12th February 2004 in Germany*. International Journal of Nuclear Law, Roč. 1, 2006, č. 2, s. 132–140.

¹⁰⁰ Srov. dále: Szasz, P.: *The Convention on the Liability of Operators of Nuclear Ships*. Journal of Maritime Law and Commerce, Roč. 2, 1970, č. 3, s. 541–570.

funkčních jaderných zařízení a 50 % budovaných zařízení nespádá pod žádnou z mezinárodních konvencí.¹⁰¹ Mimo stávající mezinárodněprávní rámec odpovědnosti za jaderné škody tak zůstává šest z deseti nejlidnatějších států světa (Čína, Indie, USA, Pákistán, Bangladéš a Japonsko), což v srpnu 2005 představovalo zhruba 6,4 bilionů obyvatelů planety.

Některé ze států, které stojí mimo výše nastíněného mezinárodního rámce, ovšem převzali ve svých národních právních úpravách principy, které byly zmíněny výše: objektivní odpovědnost, odpovědnost provozovatele zařízení, limitace odpovědnostní částky, resp. povinné pojištění odpovědného subjektu. Tak je tomu v případě Kanady, Jižní Koreje, Švýcarska, Japonska a Spojených států.¹⁰² Většina uvedených principů našla své vyjádření i v platné legislativě Čínské lidové republiky.¹⁰³

Existuje ovšem také celá řada států, které provozují jaderná zařízení a postrádají explicitní právní úpravu odpovědnosti za jaderné škody. Příkladem je Indie, Pákistán a Írán.¹⁰⁴ V případě jaderné události, která bude způsobena zařízením na území některého z těchto států, se poškozené (domácí i zahraniční) subjekty zcela zřejmě ocitnou v nezavidělné pozici: Není totiž zcela jasné, zda-li budou disponovat nárokem na odškodnění, kdo bude odpovědným subjektem, které soudy budou příslušné k řešení nároků, jaký bude rozsah případného odškodnění a konečně, zda-li budou případně odpovědné subjekty disponovat finančními částkami, potřebnými k odškodnění těchto subjektů.

2. PRINCIPY EXISTUJÍCÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY ODPOVĚDNOSTI ZA JADERNÉ ŠKODY A JEJICH LIMITY

Stávající odborný diskurs v oblasti právní úpravy odpovědnosti za jaderné škody vychází v zásadě z postulátu, že pro obě výše uvedené mezinárodní úmluvy v této oblasti je imanentní množina specifických principů, které se mají na odpovědnostní vztahy za jaderné škody aplikovat.¹⁰⁵ Tyto principy tvoří pilíře existujícího mezinárodního rámce odpovědnosti za jaderné škody, jsou ovšem sami předmětem přehodnocování, stejně jako kritiky. Vzhledem k povaze těchto principů je možno vycházet z toho, že jejich stěžejní rysy budou i *pro futuro* tvořit rámec pro právní úpravu

¹⁰¹ Srov.: Schwartz, J.: *Le droit international de la responsabilité civile nucléaire: l'après Tchernobyl*. In: OECD/Nuclear Energy: International Nuclear Law in the Post-Chernobyl Period, Paris: OECD, 2006, str. 58–60.

¹⁰² Srov.: Bagley, D.: *United States and International Nuclear Civil Liability*. Brooklyn Journal of International Law, Roč. 18, 1992, č. 2, s. 497–597.

¹⁰³ Srov.: Zhaohui, L.; Aihong, W.; Bin, N.: *Brief Introduction to China's Nuclear Liability Regime*, In: OECD/NEA: Reform of Civil Nuclear Liability, Paris: OECD, 1999, s. 541–546.

¹⁰⁴ Srov.: Bowen, W.: *The Iranian nuclear challenge*. International Affairs (London), Roč. 80, 2004, č. 2, s. 257–276.

¹⁰⁵ Např.: Schwartz, J.: *Le droit international de la responsabilité civile nucléaire: l'après Tchernobyl*. In: OECD/Nuclear Energy Agency: International Nuclear Law in the Post-Chernobyl Period, Paris: OECD, 2006, str. 41–80. Obdobně jsou společné principy identifikovány i v odborných publikacích: Lamm, V.: *Utilization of Nuclear Energy and International Law*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1984, s. 20–36; Stoiber, C.; Baer, A.; Pelzer, N.; Tonhauser, W.: *Handbook on Nuclear Law*, Vienna: International Atomic Energy Agency, 2003, s. 112–118.

v této oblasti, zatímco jiné sehrají roli možných opcí, které budou sehrávat svoji úlohu v rámci budoucích diskusí o podobě této právní úpravy.¹⁰⁶

A. ZÁSADA VÝLUČNÉ ODPOVĚDNOSTI PROVOZOVATELE
(LEGAL CHANNELLING OF LIABILITY ON TO THE OPERATOR,
LE PRINCIPE GÉNÉRAL DE LA RESPONSABILITÉ EXCLUSIVE)

Obecnou zásadou existujících mezinárodních právních úprav, ale také celé řady národních právních řádů těch států, které stojí mimo stávající mezinárodní konvence, je zásada výlučné odpovědnosti provozovatele jaderného zařízení (*legal channelling of liability on to the operator, le principe général de la responsabilité exclusive*).^{107 108}

Koncepce výlučné odpovědnosti je reakcí na skutečnost, že do procesu využívání jaderné energie je typicky zapojeno hned několik odlišných subjektů (např. dodavatel paliva, jeho dopravce, provozovatel jaderného zařízení, subjekt pověřený stavbou tohoto zařízení, dodavatel technologií a služeb, subjekt pověřený manipulací s vyhořelým palivem atd.). Aplikace obecných principů občanskoprávní odpovědnosti by měla na straně jedné za následek, že poškozená osoba by měla za účelem vymáhání škody identifikovat odpovědnou osobu.¹⁰⁹ Na straně druhé by každý ze subjektů, podílejících se na průmyslovém využití jaderné energie, nesl jistou míru rizika objektivní odpovědnosti (s minimálními možnostmi liberace). Takový stav by měl za následek nejenom stav právní nejistoty na straně potencionálních poškozených ohledně osoby odpovědné za škodu, ale také potřebu pojištění hrozících rizik u všech zainteresovaných subjektů energetického průmyslu a tím spojené promítnutí těchto nákladů do cen poskytovaných plnění.

Koncepce výlučné odpovědnosti provozovatele jaderného zařízení (*operator*) nastíněné problémy řeší přesunutím rizik na jediný subjekt.¹¹⁰ Obě stávající mezinárodní konvence princip výlučné odpovědnosti aprobovaly a inkorporovaly do svých ustanovení.¹¹¹ *Exposé des Motifs* k Pařížské úmluvě (v revidovaném znění, přijatém Radou Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj dne 16. listopadu 1982, dále jenom: *Exposé des Motifs*) odůvodňuje zásadu výlučné odpovědnosti provozovatele následovně:

¹⁰⁶ K těmto diskusím srov.: Pelzer, N.: *On harmonising nuclear energy law*. In: Pelzer, N. (ed.): *Status, prospects and possibilities of international harmonisation in the field of nuclear energy law*, Baden-Baden: Nomos Verlag, 1985, s. 39–45; Pelzer, N.: *Modernizing the International Regime Governing Nuclear Third Party Liability*. *Zeitschrift für Europäisches Umwelt- und Planungsrecht*, Roč. 3, 2005, č. 5, s. 218–222.

¹⁰⁷ Srov.: Stoiber, C.; Baer, A.; Pelzer, N.; Tonhauser, W.: *Handbook on Nuclear Law*, Vienna: International Atomic Energy Agency, 2003, s. 112–114.

¹⁰⁸ Ke vztahu mezi mezinárodněprávní úpravou civilní odpovědnosti za jaderné škody a mezinárodněprávní odpovědností za škody srov.: Hoche, A.: *Verhältnis der Zivilhaftungs-konventionen für Atom- und Ölverschmutzungsschäden zur völkerrechtlichen Haftung*, München: Verlag V. Florentz, 1988, s. 217–297.

¹⁰⁹ Srov.: Pelzer, N.: *Die rechtliche Kanalisierung der Haftung auf den Inhaber einer Atomanlage – ein juristischer und wirtschaftlicher Fehlgriff?* *Versicherungsrecht*, Roč. 17, 1966, č. 41, s. 1010–1014.

¹¹⁰ Srov.: Kolehmainen, H.: *La modernisation du régime international de la responsabilité civile nucléaire – la question de la responsabilité exclusive*. In: OCDE/IAEA: *Réforme de la responsabilité civile nucléaire*, Paris: Organisation de cooperation et de développement économiques, 2000, s. 547–559.

¹¹¹ Čl. 6 Pařížské úmluvy, čl. 2 odst. 1 Vídeňské úmluvy.

„S ohledem na obecné zásady odpovědnostního práva výjimečná konstrukce vylučně odpovědnosti provozovatele má dva základní aspekty. Za prvé, existuje nutnost zamezit složitým a časově náročným zjišťováním odpovědného subjektu v každém jednotlivém případě. Za druhé, určení subjektu, který nese vylučnou odpovědnost za jaderné škody má za následek, že finanční kapacity pojištění mohou být soustředěny k tomuto jedinému subjektu a nedochází k jejich tříštění mezi všechny subjekty, působící v oblasti výstavby a provozu v jaderné energetice.“¹¹²

Konstrukce vylučné odpovědnosti provozovatele v sobě dále zahrnuje dva právně relevantní aspekty:

1. Především tato konstrukce implikuje skutečnost, že odpovědnost provozovatele jaderného zařízení se řídí vylučně zvláštní právní úpravou v mezinárodních konvencích, resp. korespondující s vnitrostátní úpravou a provozovatel nemůže být alternativně odpovědným subjektem podle obecných předpisů občanskoprávní odpovědnosti.
2. Současně nemůže být v režimu obecného občanského práva požadována náhrada vzniklé škody po žádném jiném subjektu. Zvláštní právní úprava odpovědnosti za jaderné škody tedy tvoří ucelený právní rámec odpovědnosti.¹¹³

Další konsekvencí koncepce vylučné odpovědnosti provozovatele je, že odpovědný subjekt v zásadě *nedisponuje regresem* vůči jiným subjektům, které participují na průmyslovém využívání jaderné energie. Existence regresního oprávnění by totiž negovala výhody vylučné odpovědnosti provozovatele zařízení v oblasti alokace rizik a kumulace pojistných kapacit. Existující mezinárodní konvence znají jenom dva případy, kdy se regresní nárok provozovatele zařízení připouští:

1. První z nich je případ, kdy je regresní nárok uplatněn vůči osobě, která svým jednáním jadernou škodu úmyslně způsobila.¹¹⁴
2. Kromě toho provozovatel disponuje regresem v případě a do výše, v jakém to bylo smluvně sjednáno mezi ním a třetím subjektem.¹¹⁵

V rámci mezinárodních úmluv existuje dále tendence posilovat koncept vylučné odpovědnosti tím, že provozovateli zařízení je přiznána i odpovědnost za jaderné škody, způsobené jaderným materiálem, který byl zaslán do jeho zařízení, anebo z jeho zařízení pochází.¹¹⁶ Pro případ transportu materiálu mezi dvěma provozovateli stojí na prvním místě jejich vzájemné smluvní ujednání o odpovědnosti za škody. V případě, že takovéto smluvní ujednání chybí, je okamžikem přechodu odpovědnosti převzetí dispozice s materiálem. Při přepravě materiálu na území států, které nejsou signatáři stávajících úmluv, se uplatňuje zásada, že provozovatel zařízení je odpovědný za případné škody až do okamžiku, kdy je materiál vyložen z přepravního prostředku

¹¹² *Exposé des Motifs*, sub 30.

¹¹³ Srov.: Borre, T. van den: *Channeling of Liability: a Few Juridical and Economic Views on an Inadequate Legal Construction*. In: Horbach, N. (ed.): *Contemporary developments in nuclear energy law*, The Hague: Kluwer, 1999, s. 13–43.

¹¹⁴ Čl. 6 písm. f) *alinea i*) Pařížské úmluvy, čl. 10 písm. b) Vídeňské úmluvy.

¹¹⁵ Čl. 6 písm. f) *alinea ii*) Pařížské úmluvy, čl. 10 písm. a) Vídeňské úmluvy.

¹¹⁶ Čl. 4 Pařížské úmluvy, čl. 2 odst. 1 Vídeňské úmluvy.

(a vice versa při přepravě na území signatářských států). Uvedená pravidla ilustrují, jak zjednodušující je zásada výlučné odpovědnosti provozovatele oproti pravidlům, která by se uplatňovala při aplikaci obecných předpisů o právní odpovědnosti.¹¹⁷

Výlučná odpovědnost provozovatele je dnes považována za stěžejní nástroj mezinárodní harmonizace jednotlivých právních úprav odpovědnosti za jaderné škody.¹¹⁸ Některé státy jsou ovšem k přijetí takovéto (pro provozovatele zařízení velice striktní) právní úpravy ne zcela nakloněny. Důvodem tohoto přístupu je zejména názor, že absolutní zproštění odpovědnosti jiných subjektů, participujících na průmyslovém využití jaderné energie není spravedlivé. Příkladem může být platná rakouská úprava odpovědnosti za jaderné škody.¹¹⁹ Rakousko je původním signatářem Pařížské úmluvy, kterou ovšem doposud neratifikovalo a zůstává tak do značné míry mimo mezinárodní rámce odpovědnosti, které existující konvence vytvořily. Rakouský *Bundesgesetz über die zivilrechtliche Haftung für Schäden durch Radioaktivität (Atomhaftungsgesetz 1999)* výlučnou odpovědnost provozovatele zařízení nezná a obsahuje právní úpravu zcela kontrární k výše nastíněným principům: jako subjekt odpovědný za jaderné škody přichází v úvahu nejenom provozovatel zařízení (*Betriebsunternehmer einer Kernanlage*), ale také přepravce materiálu (*Beförderer von Kernmaterial*) a držitel licence k nakládání s radionuklidy (*Halter eines Radionuklides*). Navíc připouští platná rakouská úprava odpovědnosti za jaderné škody, aby se poškozený domáhal náhrady nejenom podle ustanovení zvláštního právního předpisu, ale také alternativně podle předpisů obecného práva občanského.¹²⁰

B. ZÁSADA OBJEKTIVNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA JADERNÉ ŠKODY (STRICT LIABILITY, RESPONSABILITÉ OBJECTIVE)

Zásada objektivní odpovědnosti provozovatele jaderného zařízení (*strict liability, responsabilité objective*) je obecnou zásadou právních úprav v oblasti odpovědnosti provozovatelů nebezpečných zařízení za škody.¹²¹ Tuto zásadu obsahují obě stávající mezinárodní úmluvy,¹²² stejně jako právní řády většiny z těch nesignatářských států, které problematiku odpovědnosti za jaderné škody explicitně upravily zvláštními právními předpisy (např. Rakousko, Švýcarsko, Japonsko). Objektivní odpovědnost provozovatele jaderných zařízení za škody se uplatňuje také v ruské právní úpravě, kde se z důvodu prozatím chybějícího zvláštního zákona aplikují předpisy občanskoprávní odpovědnosti.¹²³

¹¹⁷ Srov.: Stoiber, C.; Baer, A.; Pelzer, N.; Tonhauser, W.: *Handbook on Nuclear Law*, Vienna: International Atomic Energy Agency, 2003, s. 112–114.

¹¹⁸ Srov.: Jarlier-Clément, C.: *Les évolutions récentes des régimes internationaux de responsabilité civile nucléaire*. Cahier juridiques de l'électricité et du gaz – C.J.E.G., Roč. 58, 2002, č. 588, s. 357–369.

¹¹⁹ Srov.: Gehr, W.: *The question of exclusive liability – Austria's response*. In: OECD/NEA: Reform of civil nuclear liability, Paris: OECD, 1999, s. 463–474.

¹²⁰ Srov.: Hinteregger, M.: *The new Austrian Act on Third Party Liability for Nuclear Damage*, Nuclear Law Bulletin, 1998, č. 62, s. 27–36.

¹²¹ Srov.: Faure, M.; Göran, S.: *Compensation for damages caused by nuclear accidents: a convention as insurance*. The Geneva Papers on Risk and Insurance, Roč. 17, 1992, č. 62, s. 499–513.

¹²² Čl. 3 Pařížské úmluvy, čl. 2 odst. 1 Vídeňské úmluvy.

¹²³ Srov.: Matveev, A.: *The Russian approach to nuclear liability*. International Journal of Nuclear Law, Roč. 1, 2006, č. 3, s. 270–286.

Exposé des Motifs k Pařížské úmluvě odůvodňuje koncepci objektivní odpovědnosti za jaderné škody následovně:

„Skutečnost, že u provozovatelů nebezpečných zařízení je presumována odpovědnost za rizika s tímto provozem spojená, je – s některými ojedinělými výjimkami – dlouhodobou součástí západoevropské právní tradice legislativních úprav a soudcovského výkladu. Zvláštní povaha nebezpečí, která jsou nutně spojena s provozem zařízení a vlastnostmi materiálu, upravených úmluvou, je společně s problematickým dokazováním nedbalosti při vysoko komplexních technických souvislostech jaderné energetiky důvodem pro aprobaci presumpce odpovědnosti také v oblasti odpovědnosti za jaderné škody. Pravidlem je odpovědnost objektivní, to jest odpovědnost nezávislá na zavinění ze strany provozovatele zařízení. Tato konstrukce neznamená, že by právo presumovalo zavinění ve formě nedbalosti u každého subjektu, který je zainteresován na průmyslovém využívání jaderné energie. Ovšem v případě, že přijde k jaderné události, je odpovědnost provozovatele za způsobené škody objektivní.“¹²⁴

Koncepce objektivní odpovědnosti je tedy především reakcí na technické souvislosti průmyslového využívání jaderné energie a na skutečnost, že prokazování jakékoliv formy zavinění by bylo pro postižené subjekty neúnosným zatížením. Vzhledem k charakteru škod, které potenciálně hrozí a k ziskům, které provozovateli z průmyslového využití jaderné energie plynou jsou rizika alokována na stranu provozovatele.¹²⁵

Jak bylo nastíněno výše, uplatňuje se tedy v oblasti mezinárodněprávní úpravy odpovědnosti za jaderné škody princip objektivní odpovědnosti. Odpovědnostní vztah mezi provozovatelem dotčeného zařízení a poškozenou osobou tedy vzniká jenom na základě příčinné souvislosti mezi jadernou nehodou (*nuclear incident*) a vzniklou jadernou škodou (*nuclear damage*).

V rámci stávající právní úpravy obou mezinárodních úmluv se ovšem nejedná o odpovědnost absolutní.¹²⁶ Znění obou existujících mezinárodních úmluv počítá s možností liberace (*exoneration*). Obě existující úmluvy znají v podstatě identické liberační důvody, které je možno rozdělit do dvou skupin:

1. Liberačním důvodem jsou v první řadě přírodní katastrofy, které ovšem musejí nabýt výjimečných rozměrů (*a grave natural disaster of an exceptional character*).¹²⁷
2. Jinou povahu mají liberační důvody, které můžeme zařadit do druhé kategorie. Jedná se o případy, kdy k jaderné škodě přijde následkem ozbrojeného konfliktu (*armed conflict*), nepokojů (*hostilities*), civilní války (*civil war*) anebo povstání (*insurrection*).¹²⁸

¹²⁴ *Exposé des Motifs*, sub 14.

¹²⁵ Srov.: Faure, M.: *Economic models of compensation for damage caused by nuclear accidents: Some lessons for the revision of the Paris and Vienna Conventions*. *European Journal of Law and Economics*, Roč. 2, 1995, č. 1, s. 21–43.

¹²⁶ Srov.: Schmitt, A.; Spaeter, S.: *Risque nucléaire civil et responsabilité optimale de l'exploitant*. *Revue économique*, Roč. 58, 2007, č. 6, s. 1331–1351.

¹²⁷ Čl. 9 Pařížské úmluvy, čl. 4 odst. 3 písm. b Vídeňské úmluvy.

¹²⁸ Čl. 9 Pařížské úmluvy, čl. 4 odst. 3 písm. a Vídeňské úmluvy.

Dle stávajících výkladů má tento výčet liberačních důvodů taxativní charakter. Tuto interpretaci podepírá i znění *Exposé des Motifs* k Pařížské úmluvě, podle kterého:

„objektivní odpovědnost provozovatele zařízení není předmětem klasických liberačních důvodů, jakými pravidelně bývají »force majeure«, »Acts of God«, anebo zásahy třetích osob a to bez ohledu na skutečnost, zda-li tyto externí zásahy bylo, nebo nebylo možno vzhledem ke všem skutečnostem předvídat a předejít jim. Zatímco provozovatel zařízení má možnost přijmout tu nejvyšší míru bezpečnostních opatření, potencionální poškození nemají možnost chránit se před možnými nebezpečími jaderné škody. Jediné liberační důvody náleží v příčinách mezinárodního charakteru, jakými jsou ozbrojené konflikty, anebo nepokoje, dále v příčinách politické povahy jakými je civilní válka, nebo povstání a konečně v případech přírodních neštěstí výjimečného charakteru, které jsou katastrofické a zcela nepředvídatelné. Škody, způsobené uvedenými příčinami, tak nenese provozovatel zařízení, ale národ jako celek (are the responsibility of the nation as a whole). Úmluva nepřipouští jiné důvody liberace. Národní legislativa naopak může odpovědnost provozovatele zařízení rozšířit i na případy, kdy je jaderná škoda způsobena přírodním neštěstím.“¹²⁹

V této souvislosti je zajímavé poukázat na skutečnost, že v pozdějších změnách obou existujících mezinárodních konvencí došlo k určité modifikaci vymezení liberačních důvodů.¹³⁰

Protokol z r. 1997, kterým byla doplněna Vídeňská úmluva (*Protocol to Amend the Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage, VC Protocol*),¹³¹ vypustil z výčtu liberačních důvodů přírodní katastrofy výjimečného rozsahu a pro další liberační důvody (ozbrojený konflikt, nepokoje, občanská válka, povstání) stanovil, že tyto zbavují provozovatele odpovědnosti jenom za předpokladu, že prokáže, že jaderná škoda je v přímém důsledku těchto událostí („no liability under this Convention shall attach to an operator if he proves that the nuclear damage is directly due to an act of armed conflict, hostilities, civil war or insurrection“). Původní znění Vídeňské úmluvy z r. 1963 prokázání přímé souvislosti provozovatelem nepožaduje.

Protokol z r. 2004, kterým se mění Pařížská úmluva (*The 2004 Protocol to Amend the Paris Convention*),¹³² vypustil – stejně jako výše uvedený Protokol z r. 1997 – z taxativního výčtu liberačních důvodů přírodní katastrofy výjimečného rozsahu.

¹²⁹ *Exposé des Motifs*, sub 45.

¹³⁰ K procesu novelizace existujících mezinárodních smluvních instrumentů v oblasti odpovědnosti za jaderné škody srov.: Šuranský, F. (1998): Nové mezinárodní smluvní dokumenty v oblasti odpovědnosti za jaderné škody. *Bezpečnost jaderné energie*, Roč. 6, 1998, č. 3/4, s. 95–100.

¹³¹ Protokol byl doposud ratifikován pouze Argentinou (2000), Běloruskem (2003), Lotyšskem (2001), Marokem (1999) a Rumunskem (1998). Celá řada signatářských států Protokol doposud neratifikovala (Česká republika, Filipíny, Indonézie, Itálie, Libanon, Litva, Maďarsko, Peru, Polsko a Ukrajina). Srov.: Soljan, V. *Modernization of the International Regime on Civil Liability for Nuclear Damage*. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, Roč. 58, 1998, s. 733–761.

¹³² Srov.: Rustand, H.: *The Revision of the Paris/Brussels Systems: Important Improvements of the International Nuclear Liability Regime – Some Remarks*. In: Pelzer, N. (Ed.): *Brennpunkte des Atomenergie-rechts (Nuclear Law Problems in Focus)*, Baden-Baden: Nomos Verlag, 2003, s. 133–143.

Obdobná je i právní úprava v těch právních úpravách, které stojí mimo existujících mezinárodních konvencí. Relativně identické liberační důvody obsahuje právní úprava ve Spojených státech, *U.S. Price – Anderson Amendment*.¹³³ Právní úprava ve Švýcarsku naproti tomu obsahuje zvláštní ustanovení o tom, že ozbrojený konflikt, přírodní neštěstí, anebo protiprávní jednání třetí osoby *není* důvodem pro liberaci, škoda je ovšem v těchto případech hrazena státem.

Dá se tedy konstatovat, že existující právní úpravě odpovědnosti za jaderné škody je imanentní tendence rozšiřovat hranice odpovědnosti provozovatele i na ty případy, které jsou v obecné úpravě objektivní odpovědnosti považovány za liberační důvody.

Tento závěr je patrný, srovnáme-li liberační důvody zakotvené ve Vídeňské a v Pařížské úmluvě a v platné komunitární směrnici č. 2004/35/ES o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí.¹³⁴ Uvedená směrnice obsahuje identické liberační důvody (ozbrojené konflikty, nepřátelské akce, občanská válka, povstání, živelná událost výjimečné a neodvratné povahy).¹³⁵ Stanovuje ovšem *navíc*, že po provozovateli není požadováno, aby nesl náklady na preventivní nebo nápravná opatření přijatá podle této směrnice, pokud může prokázat, že škody na životním prostředí nebo bezprostřední hrozba takových škod byla způsobena třetí stranou a došlo k ní i přesto, že byla přijata vhodná bezpečnostní opatření,¹³⁶ nebo je důsledkem splnění závazného příkazu nebo pokynu orgánu veřejné moci.¹³⁷ Zatímco provozovatel zařízení, který je odpovědný v rámci režimu směrnice č. 2004/35/ES, nenes povinnost nahradit škody, způsobené vnějším zásahem třetí osoby, je postavení provozovatele jaderných zařízení odpovědného podle ustanovení Vídeňské, resp. Pařížské úmluvy zcela zřejmě riskantnější.

Vzhledem k charakteru škod, které v souvislosti s provozem jaderných zařízení hrozí, je tedy odpovědnost provozovatele zařízení v zásadě rozšířena do té míry, že liberace je možná jenom za zcela výjimečných podmínek. Míra rizika, kterou provozovatel jaderných zařízení nese, je tedy mnohem větší, než u subjektů v jiných oblastech hospodářství.

Ve světle výše uvedených skutečností se v rámci mezinárodního fóra právní úpravy odpovědnosti za jaderné škody diskutuje o tom, jestliže období „*post-černobylské*“ se všemi jeho výzvami a otázníky nenahradilo období „*po 11. září*“, které přináší nový druh problémů a rizik. Diskuse probíhala mimo jiné i v rámci Výboru pro právo jaderné energetiky (Nuclear Law Committee) Agentury pro jadernou energii (Nuclear Energy Agency, NEA) OECD. Jejím výsledkem byla evaluace právních režimů odpověd-

¹³³ 42 US Code Section 2210 (w).

¹³⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/35/ES ze dne 21. dubna 2004 o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí, Úř. věstník L 143, ze dne 30. 4. 2004, str. 56 a násl.

¹³⁵ Čl. 4 odst. 1 písm. a) a b) směrnice č. 2004/35/ES o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí.

¹³⁶ Čl. 8 odst. 3 písm. a) směrnice č. 2004/35/ES o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí.

¹³⁷ Čl. 8 odst. 3 písm. b) směrnice č. 2004/35/ES o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí.

nosti za jaderné škody způsobené akty jaderného a radiologického terorismu v 27 zemích a s tím související evaluace mechanismů pojištění potenciálních škod.¹³⁸ Diskutovanou je zejména otázka, zda-li provozovatel jaderných zařízení odpovídá za škody, způsobené teroristickým útokem na svá zařízení, nebo jestliže může být takovýto útok důvodem jeho liberace z objektivní odpovědnosti.¹³⁹

Ze skutečností uvedených výše je zřejmé, že existující mezinárodní konvence akty jaderného a radiologického terorismu mezi liberační důvody explicitně nezahrnují. Toto může být po právní stránce vykládáno dvěma různými způsoby:

1. Výčet liberačních důvodů v mezinárodních konvencích je striktně taxativní a rozšiřování těchto důvodů by odporovalo jednomu z hlavních cílů těchto úmluv. Dle tohoto právního názoru – který v současnosti převažuje – má absence explicitního zařazení aktů jaderného a radiologického terorismu mezi liberační důvody za následek, že provozovatel odpovídá i za škody způsobené těmito akty se všemi následky, které jsou s tím podle existujících mezinárodních instrumentů spojeny. Rozšiřování liberačních důvodů by mělo za následek, že větší okruh škod by zůstal bez odpovídající náhrady, přičemž by současně byla vyloučena aplikace obecné právní úpravy občanskoprávní odpovědnosti.¹⁴⁰ V této souvislosti je možné uvést i skutečnost, že během přípravy studie o právním rámci pro odpovědnost za akty jaderného terorismu se Sekretariát Agentury pro jadernou energii (*Nuclear Energy Agency, NEA*) OECD obrátil s dotazníkem na 27 států s tím, aby poskytly klasifikaci aktů jaderného terorismu podle jejich právní úpravy. Drtivá většina z oslovených států se vyjádřila v tom smyslu, že akty jaderného a radiologického terorismu nejsou vyňaty z režimu odpovědnosti provozovatele za jaderné škody.¹⁴¹ Administrativa Spojených států tak učinila s výhradou, že akt jaderného, resp. radiologického terorismu není válečným aktem.¹⁴² Stejně tak i jiné existující prameny se přiklánějí k výkladu, že provozovatel je podle existující úpravy v Pařížské, resp. ve Vídeňské konvenci odpovědný za škody způsobené akty jaderného a radiologického terorismu.¹⁴³
2. K opačnému závěru bychom dospěli v případě, kdy bychom akty jaderného a radiologického terorismu podřadili pod pojem „nepokojů“ (*hostilities*). Jádrem této argumentace je, že mezinárodní úmluva je živý mechanismus, který musí absorbo-

¹³⁸ Srov.: OECD/NEA Secretariat: *Insurance Coverage for Third Party Liability and Material Damage Arising From Nuclear Damage Arising From Nuclear Incidents Caused by Terrorist Acts*. Nuclear Law Bulletin, 2006, č. 78, s. 19–35.

¹³⁹ Např. Horbach, N.; Brown, O.; Vanden Borre, T.: *Terrorism and Nuclear Damage Coverage*. Journal of Energy and Natural Resources Law, Roč 20, 2002, č. 3, s. 231–269; Kovalevich, O.; Gavrilov, S.: *Nuclear Terrorism and Insurance Liability*. In: Frolov, K.; Baecher, G. (eds.): *Protection of Civilian Infrastructure from Acts of Terrorism*. Amsterdam: Springer Netherlands, 2006, s. 159–167.

¹⁴⁰ K této argumentaci srov. blíže: Reyner, P.: *Le Régime International de Responsabilité civile Nucléaire. Perspectives d'évolution*. In: *L'option Nucléaire. L'Éthique et le Droit*. Paris: Société Française d'Énergie Nucléaire, 1994, s. 245–269.

¹⁴¹ Belgie, Česká republika, Dánsko, Finsko, Francie, Itálie, Kanada, Korea, Nizozemí, Norsko, Rakousko, Slovensko, Slovinsko, Spolková republika Německo, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko a Velká Británie.

¹⁴² Srov.: OECD/NEA Secretariat: *Insurance Coverage for Third Party Liability and Material Damage Arising From Nuclear Damage Arising From Nuclear Incidents Caused by Terrorist Acts*. Nuclear Law Bulletin, 2006, č. 78, s. 26.

¹⁴³ Tak explicitně: Horbach, N.; Brown, O.; Vanden Borre, T.: *Terrorism and Nuclear Damage Coverage*. Journal of Energy and Natural Resources Law, Roč. 20, 2002, č. 3, s. 231–269.

vat i měnící se společenské, geopolitické a hospodářské souvislosti. Signatáři konvencí zakotvili pojem „nepokoju“ s tím, že povaha jednání, které je možno označit za nepokoje, se bude v průběhu následujících desetiletí přirozeně vyvíjet a explicitní inkorporace nových druhů těchto jednání nebude vzhledem k multilaterálnímu charakteru mezinárodních konvencí praktickým řešením. Vliv tohoto výkladu je ovšem v současnosti jenom marginální. Ve výše uvedeném dotazníku Agentury pro jadernou energii (Nuclear Energy Agency, NEA) OECD se k němu přiklonila např. administrativní Rumunsko.¹⁴⁴ Odpovědnost provozovatelů jaderných zařízení za škody způsobené akty jaderného a radiologického terorismu dále dle výsledků této studie není zakotvena v právu Austrálie a Litvy.

C. FINANČNÍ LIMIT ODPOVĚDNOSTI PROVOZOVATELE (*LIMITATION OF LIABILITY, LIMITATION DE LA RESPONSABILITÉ*) A POVINNOST POJIŠTĚNÍ

Třetí z existujících zásad existujícího mezinárodního rámce, tj. stanovení finančního limitu odpovědnosti provozovatele za jaderné škody, je současně zřejmě nejkritizovanějším aspektem existujícího právního rámce v této oblasti.^{145 146}

Zakotvení finančního limitu pro odpovědnost provozovatele jaderných zařízení je odůvodňováno tím, že v aplikování konvenčních pravidel odpovědnosti za škody by mělo za následek povinnost nahradit škody v jejich úplném rozsahu. Jak bylo uvedeno výše, je odpovědnost provozovatele zařízení objektivní a to s přísně omezenými důvody liberace. Provozovatel je také osobou, která je za veškeré škody odpovědná výlučně. Také možnosti uplatnit regres vůči třetím osobám jsou jenom omezené. Princip limitace nejvyšší částky, do které je provozovatel odpovědný, je tedy označován za jakési *quid pro quo* za výše uvedené velice striktní podmínky odpovědnosti.¹⁴⁷ Důvodem stanovení této maximální částky byla původně obava, že neomezená odpovědnost provozovatele by v kumulaci s výše uvedenými striktními podmínkami odpovědnosti měla za následek, že průmyslové využití jaderné energie se stane příliš riskantním.¹⁴⁸

Zásada limitace odpovědnosti provozovatele jaderných zařízení za způsobené škody je současně předmětem kritiky.¹⁴⁹ Tuto kritiku je možno shrnout do následujících bodů:

¹⁴⁴ Ovšem s tím, že odpovědnost za škody způsobené akty jaderného a radiologického terorismu nese vláda. Srov.: OECD/NEA Secretariat (2007): *Insurance Coverage for Third Party Liability and Material Damage Arising From Nuclear Damage Arising From Nuclear Incidents Caused by Terrorist Acts*. Nuclear Law Bulletin, Roč. 39, 2006, č. 78, s. 26–27.

¹⁴⁵ Srov.: Currie, D.: *Liability for Nuclear Power Incidents: Limitations, Restrictions and Gaps in the Vienna and Paris Regimes*. In: Stockinger, H. et al. (eds.): *Updating International Nuclear Law*, Wien: Neuer wissenschaftlicher Verlag, 2007, s. 83–85.

¹⁴⁶ Zásada finanční limitace odpovědnosti provozovatele za škody se – obdobně jako zásada výlučné odpovědnosti – uplatňuje také v rámci právní úpravy odpovědnosti za škody způsobené během přepravy ropy po moři. Srov.: Rein, A.: *International Variations on Concepts of Limitation of Liability*. Tulane Law Review, Roč. 53, 1978, č. 4, s. 1259–1276.

¹⁴⁷ Srov.: Stoiber, C.; Baer, A.; Pelzer, N.; Tonhauser, W.: *Handbook on Nuclear Law*, Vienna: International Atomic Energy Agency, 2003, s. 113–114.

¹⁴⁸ Srov.: Radetzki, M.: *Limitation de la responsabilité civile nucléaire: causes, conséquences et perspectives*. Bulletin de Droit Nucléaire (1999), č. 63, s. 7–24.

¹⁴⁹ Obdobně je předmětem kritiky i koncepce limitace odpovědnosti za škody v mezinárodní úpravě odpovědnosti za škody způsobené znečištěním v oblasti přepravy ropy po moři. Srov.: Gauci, G.: *Limitation of liability in maritime law: an anachronism?* Marine Policy, Roč. 19, 1995, č. 1, s. 65–74.

1. Zásada limitace odpovědnosti provozovatele je anachronismem, protože vychází z dnes již obsoletní premisy, že průmysl jaderné energetiky by nebyl provozován bez existence zvláštního právního režimu, který tento průmysl pro futuro ochrání před ruinujícími žalobami ze strany poškozených subjektů. Ratio této argumentace spočívá v tom, že průmysl jaderné energetiky by byl provozován i bez existence tohoto zvláštního režimu a to z čistě obchodních důvodů.¹⁵⁰
2. Zásada limitace odpovědnosti provozovatele implikuje porušení pravidla, že všechny podnikatelské subjekty mají mít v zásadě rovné postavení. Zatímco konvenční režim odpovědnosti za škody počítá s neomezenou odpovědností za škody způsobené zvláště nebezpečnými provozy, implikuje stanovení limitu odpovědnosti skutečnost, že provozovatel neodpovídá – na rozdíl od jiných podnikatelských subjektů – za škody nad limit své odpovědnosti.¹⁵¹ Jedná se tedy o určitou formu podpory, která je poskytována výlučně podnikatelům v jednom segmentu hospodářství. K tomuto bodu kritiky je ovšem možné podotknout, že každá odpovědnost je *per se* limitována a to finančními zdroji odpovědného subjektu. Obligatorní pojištění limitu má naopak za následek zabezpečení potřebných finančních kapacit pro případ vzniku jaderných škod.¹⁵² Tyto argumenty budou zřejmě předmětem dalších diskusí.
3. Kongruence limitace pojištění a obligatorního pojištění má za následek, že stanovení limitů odpovědnosti se odvíjí od možností pojišťovacího průmyslu. To je od počátku předmětem kritiky, protože určení limitů by se mělo odvíjet od rozsahu rizik a ne od možností zabezpečení finanční masy.¹⁵³
4. Zásada limitace odpovědnosti provozovatele za škody má sice za následek určitou formu podpory pro provozovatele, který nemá být vystaven rizikům finančně ruinujících žalob, implikuje ovšem také, že po překročení stanoveného limitu je provozovatel své odpovědnosti zproštěn. Poškozený ovšem v důsledku aplikace výlučné odpovědnosti provozovatele nedisponuje nárokem na náhradu škody vůči jinému subjektu. Může tak nastat situace, kdy subjekt, poškozený jadernou událostí, nebude odškodněn a to i přes skutečnost, že provozovatel bude disponovat dostatečnými finančními prostředky k vyplacení náhrady.¹⁵⁴

Vývoj v oblasti limitace odpovědnosti je obdobný jako při vymezení jaderných škod. Původně stanovené limitační částky se po černobylyských událostech ukázaly jako zcela zřejmě nepostačující. Původní znění Pařížské úmluvy stanovilo, že *maximální* finanční limit odpovědnosti provozovatele nesmí přesahovat částku 15 milionů zvláštních práv čerpání (*Special Drawing Rights, SDR*) a nesmí být nižší než

¹⁵⁰ Srov.: Currie, D.: *Liability for Nuclear Power Incidents: Limitations, Restrictions and Gaps in the Vienna and Paris Regimes*. In: Stockinger, H. et al. (eds.): *Updating International Nuclear Law*, Wien: Neuer wissenschaftlicher Verlag, 2007, s. 83–85.

¹⁵¹ Srov.: Dubin, J.; Rothwell, G.: *Subsidy to nuclear power through Price – Anderson Liability Limit*. *Contemporary Economic Policy*, Roč. 8, 2007, č. 3, s. 73–79.

¹⁵² Srov.: Pelzer, N.: *Modernizing the International Regime Governing Nuclear Third Party Liability*. *Zeitschrift für Europäisches Umwelt- und Planungsrecht*, Roč. 3 (2005), č. 5, s. 222.

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ Srov.: Faure, M.: *Financial Compensation for Victims of Catastrophes: A Law & Economics Perspectives*. *Law & Policy*, Roč. 29 (2007), č. 3, s. 339–367.

5 milionů SDR. Pařížská úmluva ovšem připouštěla možnost, že signatářský stát zavede s přihlédnutím k možnostem pojištění i vyšší limit odpovědnosti provozovatele. Sama Agentura pro atomovou energii OECD (*OECD Nuclear Energy Agency*) signatářům Pařížské úmluvy doporučila, aby maximální limit odpovědnosti stanovili na částku, která by nebyla menší, než 150 milionů SDR. Smluvní strany Pařížské úmluvy byly jejím zněním zároveň zavázány stanovit maximální limit odpovědnosti. Původní znění Pařížské úmluvy tak nepředpokládalo opci neomezené odpovědnosti provozovatele.¹⁵⁵

Právní režim Pařížské úmluvy byl doplněn Bruselskou úmluvou (*Brussels Convention Supplementary to the Paris Convention*) z r. 1963, která vytvořila tzv. *three tiers system*, třístupňový systém jaderné odpovědnosti.¹⁵⁶

Původní znění konvencí bylo posléze změněno dvěma dodatkovými Protokoly z r. 1964 a později tzv. Pařížskými protokoly z r. 1982. V důsledku Pařížských protokolů bylo určené jednotek pro limity odpovědnosti v Bruselské úmluvě změněno z původních *currency units* na *special drawing rights*. Třístupňový systém má po této změně následující podobu:

1. první pilíř se kryje s vymezením odpovědnosti v Pařížské úmluvě, tj. s požadavkem stanovit limit odpovědnosti nejméně ve výši 5 000 000 SDR; tato částka má být provozovatelem pojištěna, resp. jinak finančně zajištěna (pro lepší přehled ji budeme označovat jako částku x);
2. druhý pilíř představují veřejné fondy, které mají zabezpečit finanční prostředky v rozmezí státem stanovenou částkou x, která představuje limit odpovědnosti provozovatele, a částkou 175 000 000 SDR;
3. třetí pilíř je tvořen veřejnými fondy, do kterých přispívají finančními částkami signatářské státy konvence na základě předem stanovených propočtů; pro třetí pilíř je v konvenci stanovena fixní částka 125 000 000 SDR.

Celkově tedy režim Pařížské a Bruselské úmluvy vytvořil ve znění dodatků z r. 1964 a z r. 1982 právní rámec pro náhradu jaderných škod v celkovém objemu 300 000 000 SDR.¹⁵⁷

Původní znění Vídeňské úmluvy stanovovalo *minimální* částku odpovědnosti provozovatele na 5 milionů zlatých amerických dolarů (*US gold dollars*). Režim Vídeňské úmluvy tedy signatářským státům od počátku umožňoval přijmout i neohraničenou odpovědnost provozovatele. Žádný ze signatářských států této konvence k tomuto kroku ovšem nepřistoupil.

¹⁵⁵ Ovšem jeden ze signatářských států Pařížské úmluvy, Spolková republika Německo, v r. 1985 k zavedení neomezené odpovědnosti provozovatelů zařízení jednostranně přistoupila. Srov.: Dangelmaier, P.: *Nuclear liability insurance in the Federal Republic of Germany*. In: OECD/NEA: *Nuclear accidents. Liabilities and guarantees*, Paris: OECD, 1993, s. 425–433.

¹⁵⁶ Srov.: Dussart Desart, R.: *La réforme de la Convention de Paris sur la responsabilité civile dans le domaine de l'énergie nucléaire et de la Convention complémentaire de Bruxelles*. *Bulletin de Droit Nucléaire* (2005), č. 75, s. 7–34.

¹⁵⁷ Srov.: Faure, M.; Skogh, G.: *Compensation for damages caused by nuclear accidents: a convention as insurance*. *The Geneva Papers on Risk and Insurance*, Roč. 17 (1992), č. 62, s. 499–513.

Podle platné české právní úpravy je odpovědnost provozovatele za jaderné škody, způsobené každou jednotlivou jadernou událostí:

1. omezena částkou 6 miliard Kč pro případy škod, způsobených nehodami v jaderných zařízeních pro energetické účely, resp. částkou 1,5 miliardy Kč pro případy škod, způsobených nehodami v ostatních jaderných zařízeních;
2. pojistná částka pro první typ odpovědnosti nesmí být podle platné české úpravy nižší, než 1,5 miliardy Kč, pro druhý typ odpovědnosti nesmí být nižší než 200 miliónů Kč;
3. specifikem této právní úpravy odpovědnosti za škody je, že stát poskytuje záruku za uspokojení přiznaných nároků na náhradu jaderné škody, pokud nejsou uhrazeny z povinného pojištění anebo jiného stanoveného finančního zajištění a to do částky 6 miliard Kč po vyčerpání plnění pojistitele v rozsahu 1,5 miliardy Kč a *vice versa* i pro druhý typ odpovědnosti. Tato státní záruka by přicházela v úvahu v případě (v reálu velmi nepravděpodobné) nesolventnosti provozovatele, nebo jeho neschopnosti uhradit náklady až do výše limitu své odpovědnosti.

Je třeba poukázat na skutečnost, že i v této oblasti dochází k posunům. Podle Programového prohlášení vlády České republiky:

„Bude zrušena omezená odpovědnost provozovatelů jaderných reaktorů za případné škody tak, aby platili tržní pojistné stejně jako v jiných průmyslových odvětvích.“ Tento záměr je reakcí na kritiku samotné koncepce limitace odpovědnosti provozovatele, která byla nastíněna výše. Konstrukce neomezené odpovědnosti provozovatele přitom není v rozporu se závazky České republiky z mezinárodní smlouvy, protože Vídeňská úmluva – jak to bylo zdůrazněno výše – konstrukci neomezené odpovědnosti provozovatele připouští.

Výše uvedený programový záměr vlády ovšem doposud nebyl legislativně realizován. Ve svém usnesení ze dne 17. března 2008, č. 258, uložila vláda ministru průmyslu a obchodu zpracovat ve spolupráci s místopředsedou vlády a ministrem životního prostředí návrh změny současné legislativy, který by obsahoval právní úpravu odpovědnosti provozovatele jaderných zařízení *„za možné škody na zdraví, majetku a životní prostředí mimo areál zařízení a to v požadované výši 300 milionů SDR a dále povinnost se proti těmto škodám komerčně pojistit.“* Jedná se tedy o legislativní záměr, který by měl za následek navýšení odpovědnostního limitu provozovatele do výše, která je v současnosti požadována jak revidovaným systémem Vídeňské úmluvy (tj. na základě Protokolu z r. 1997, kterým se mění Vídeňská úmluva), tak i nerevidovaným a v současnosti platným kombinovaným systémem Pařížské a Bruselské úmluvy.

Revize Pařížské a Vídeňské úmluvy ovšem obsahují také nový režim limitace odpovědnosti.¹⁵⁸ Revize Pařížské úmluvy a Bruselské úmluvy ve formě Protokolů z r. 2004 přinesla zvýšení minimálního limitu odpovědnosti provozovatele na 700 000 000 EUR.

¹⁵⁸ Srov.: Tetley, M.: *Revised Paris and Vienna Convention – Challenges for Nuclear Insurers*. Nuclear Law Bulletin (2006), č. 77, s. 27–40.

Revize Pařížské úmluvy Protokolem z r. 2004 navíc předpokládá, že signatářský stát bude moci zavést také neomezenou odpovědnost provozovatele.¹⁵⁹

Třístupňový systém jaderné odpovědnosti podle Bruselské úmluvy ve znění Protokolu z r. 2004 tedy vypadá následovně:

1. první pilíř se i nadále kryje s vymezením odpovědnosti v Pařížské úmluvě (ve znění revidovaném Protokolem z r. 2004), tj. s požadavkem stanovit limit odpovědnosti nejméně ve výši 700 000 000 EUR; tato částka má být provozovatelem pojištěna, resp. jinak finančně zajištěna (pro lepší přehled jí budeme označovat jako částku y);
2. druhý pilíř má vytvořit masa finančních prostředků, které vytvoří stát, ve kterém je jaderné zařízení situováno; veřejné fondy, tyto finanční prostředky mají být vytvořeny v rozsahu minimálně 500 000 000 EUR;
3. třetí pilíř má být tvořen veřejnými fondy, do kterých přispívají finančními částkami signatářské státy konvence na základě předem stanovených propočtů; pro třetí pilíř je v konvenci stanovena minimální částka 300 000 000 EUR.

Celkově tedy režim Pařížské a Bruselské úmluvy ve znění Protokolů z r. 2004 předpokládá vytvoření finanční masy v objemu minimálně 1 500 000 000 EUR.

Obdobný posun je možno pozorovat v oblasti Vídeňské úmluvy: Minimální částka odpovědnosti v režimu revidované Vídeňské úmluvy byla zvýšena na 300 milionů SDR.¹⁶⁰ Revidované znění potvrdilo také *možnost opce* zavést neomezenou odpovědnost provozovatele.¹⁶¹

Se zásadou limitace odpovědnosti provozovatele je spjata i zásada kongruence, tj. pravidlo, že schopnost provozovatele dostát svých závazků v rozsahu limitované odpovědnosti musí být zabezpečena formou pojištění, resp. ve formě jiného finančního instrumentu.¹⁶²

Pařížská úmluva stanovuje, že provozovatel má být zavázán sjednat pojištění (*to have and maintain insurance, d'avoir et de maintenir une assurance*), nebo jiné finanční zajištění (*other financial security, une autre garantie financière*) své odpovědnosti a to způsobem a za podmínek, které stanoví dotčený signatářský stát.¹⁶³

¹⁵⁹ Neomezenou odpovědnost provozovatele zařízení za jaderné škody ve své legislativě zakotvila doposud jenom čtveřice států světa: Rakousko, Spolková republika Německo, Japonsko a Švýcarsko. S výjimkou Spolkové republiky se jedná o státy, které stojí mimo existujících konvencí. (Švýcarsko je ovšem signatářem Protokolu z r. 2004, kterým se mění Bruselská úmluva, a plánuje jej ratifikovat.) Existence těchto právních úprav je pokládána za jeden z argumentů pro zavedení neomezené odpovědnosti za jaderné škody s tím, že reálné implikace neomezené odpovědnosti pro jaderný průmysl nejsou tak negativní, jak se původně tvrdilo. Srov.: Lee, M.: *Civil liability of the nuclear industry*. Journal of Environmental Law, Roč. 12, 2000, č. 3, s. 317–332.

¹⁶⁰ Na rozdíl od původního znění Vídeňské úmluvy byl nový limit v revidovaném znění konvence stanoven v SDR (*special drawing rights*). Jednalo se o reakci na pohyblivou cenu zlata a problémy s měnicemi se kursy. Srov.: Šuranský, F.: *Increased liability amounts under the 1997 Vienna protocol and elsewhere*. In: OECD/NEA: *Reform of Civil Nuclear Liability*, Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development / Nuclear Energy Agency, 1999, s. 115–124.

¹⁶¹ Srov.: Blobel, F.: *Das Protokoll von 2004 zum Pariser Übereinkommen – wesentliche Verbesserungen im internationalen Atomhaftungsrecht*. Natur und Recht, Roč. 27 (2005), č. 3, s. 137–143.

¹⁶² Srov.: Trebilcock, M.; Winter, R.: *The economics of nuclear accident law*. International Review of Law and Economics, Roč. 17 (1997), č. 2, s. 215–243.

¹⁶³ Čl. 10 písm. a) Pařížské úmluvy.

Vídeňská úmluva stanovuje, že provozovatel má být zavázán sjednat pojištění (*to maintain insurance*), nebo jiné finanční zajištění (*other financial security*) své odpovědnosti a to ve výši, způsobem a za podmínek, které stanoví dotčený signatářský stát (*in such amount, of such type and in such terms as the Installation State shall specify*).¹⁶⁴ Vídeňská úmluva dále explicitně stanovuje, že výše uvedený požadavek nezavazuje signatářské státy, anebo jejich územní složky, k pojištění, anebo finančnímu zajištění jejich odpovědnosti, pokud samy provozují jaderná zařízení.¹⁶⁵

Provozovatel jaderného zařízení je tedy podle obou existujících mezinárodních konvencí v zásadě povinen svoji odpovědnost pojistit, resp. jiným způsobem finančně zajistit.^{166 167}

Pojištění jaderných škod bylo pro pojišťovací průmysl od počátků velikou výzvou.¹⁶⁸ Řešením je v současnosti pojištění prostřednictvím spojení finančních kapacit jednotlivých pojišťovatelů ve formě spolupojištění v rámci tzv. jaderného poolu, který je v zásadě organizovaný v rámci jednotlivých národních států. První národní jaderné pooly vznikly v 50. letech ve Velké Británii, USA, Belgii, Japonsku, Nizozemí a Francii. Kromě národních jaderných poolů v současnosti v Evropě existují i dvě mezinárodní sdružení provozovatelů zařízení (EMANI a ELINI).¹⁶⁹

Zásada kongruence se uplatňuje i v těch právních režimech, které předpokládají neomezenou odpovědnost provozovatele jaderných zařízení.¹⁷⁰ Příkladem může být situace ve Spolkové republice Německo, kde se uplatňuje neomezená odpovědnost provozovatele za jaderné škody a to nezávisle na momentálním zadlužení. Provozovatel odpovídá celým svým jměním. Právní úprava dále stanovuje tzv. preventivní krytí, které se realizuje privátním pojištěním. Podle dohody německé exekutivy a průmyslových provozovatelů jaderných elektráren z června 2001 se výše tohoto preventivního krytí zvýšila z původních 500 milionů DM (256 milionů EUR) na 2,5 miliardy EUR. 256 milionů EUR je pokryto pojištěním u pojišťoven, zbývajících 2,244 miliardy EUR se pokrývá solidární smlouvou s mateřskými společnostmi daných provozovatelů.¹⁷¹

¹⁶⁴ Čl. 7 odst. 1 Vídeňské úmluvy.

¹⁶⁵ Čl. 7 odst. 2 Vídeňské úmluvy.

¹⁶⁶ Faure, M.; Göran S. (1992): *Compensation for damages caused by nuclear accidents: a convention as insurance*. The Geneva Papers on Risk and Insurance, Roč. 17, 1992, č. 62, s. 499–513.

¹⁶⁷ Podle platné české právní úpravy je odpovědnost provozovatele za jaderné škody, způsobené každou jednotlivou jadernou událostí, omezena částkou 6 miliard Kč pro případy škod, způsobených nehodami v jaderných zařízeních pro energetické účely, resp. částkou 1,5 miliardy Kč pro případy škod, způsobených nehodami v ostatních jaderných zařízeních. Pojistná částka pro první typ odpovědnosti nesmí být podle platné české úpravy nižší, než 1,5 miliardy Kč, pro druhý typ odpovědnosti nesmí být nižší než 200 milionů Kč. Specifikem této právní úpravy odpovědnosti za škody je, že stát poskytuje záruku za uspokojení přiznaných nároků na náhradu jaderné škody, pokud nejsou uhrazeny z povinného pojištění anebo jiného stanoveného finančního zajištění a to do částky 6 000 000 000 Kč po vyčerpání plnění pojistitele v rozsahu 1 500 000 000 Kč *a vice versa* i pro druhý typ odpovědnosti. Tato státní záruka by přicházela v úvahu v případě (v reálu velmi nepravděpodobně) nesolventnosti provozovatele, nebo jeho neschopnosti uhradit náklady až do výše limitu své odpovědnosti.

¹⁶⁸ Srov.: Schmalz, R.: *Nuclear Energy Liability Insurance*. Tort Trial & Insurance Practice Law Journal, Roč. 2, 1966, č. 1, s. 6–15.

¹⁶⁹ Srov.: Reitsma, S.: *Revised Nuclear Liability – A Challenge for Insurers*. In: Pelzer, N. (ed.): *Bausteine eines globalen Atomrechtsregimes (Elements of Global Nuclear Law Regime)*, Baden-Baden: Nomos Verlag, 2007, s. 45–54.

¹⁷⁰ Srov.: Reimann, J.: *Vierzig Jahre Nuklearversicherung: Ist das Poolsystem noch zeitgemäß?* In: Lose, E. et al. (eds.): *Neue Wege des Versicherungsmanagements*, Karlsruhe: VVW, 1997, s. 305–323.

¹⁷¹ Srov.: Grünwald, J.: *Das Energierecht der europäischen Gemeinschaften: EGKS – EURATOM – EG: Grundlagen, Geschichte, geltende Regelungen*, Berlin: De Gruyter, 2003, s. 274–277.

3. REŽIM ODPOVĚDNOSTI ZA JADERNÉ ŠKODY Z PERSPEKTIVY EVROPSKÉ UNIE

Právní rámec odpovědnosti za jaderné škody můžeme zkoumat nejenom prizmatem existujících mezinárodních konvencí, resp. očima jednotlivých národních států, ale po rozšíření Evropské unie o státy střední a východní Evropy v letech 2004 a 2008 také z perspektivy Evropské unie, resp. jejího právního řádu. Jak již bylo zmíněno výše, znamenalo rozšíření Evropské unie v letech 2004 a 2008 přistoupení členských států, které jsou – až na výjimku, kterou tvoří Slovinsko –, signatáři Vídeňské konvence, resp. nejsou součástí ani jednoho z existujících mezinárodních systémů.

Tato situace má za následek aktuální diskuse o tom, zda-li je výše popsané rozšíření právní úpravy optimální, jaká negativa a rizika stávající situace přináší, jestliže existuje řešení této situace na úrovni Evropské unie, jakou by mělo mít toto řešení podobu, jestliže by bylo oproti současné situaci přínosem a konečně: jestliže by bylo optimální řešení i politicky akceptovatelné.

A. ZAPOJENÍ JEDNOTLIVÝCH ČLENSKÝCH STÁTŮ EVROPSKÉ UNIE DO EXISTUJÍCÍCH MEZINÁRODNÍCH ÚMLUV A JEJICH REVIZÍ

Jednotlivé členské státy Evropské unie můžeme z perspektivy jejich existující právní úpravy odpovědnosti za jaderné škody rozdělit do následujících kategorií:

1. *Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Itálie, Německo, Nizozemí, Slovinsko, Švédsko a Velká Británie*: jsou signatářskými státy Pařížské úmluvy z r. 1960 a Bruselské úmluvy 1963 a podepsali také Protokol, kterým se mění Pařížská úmluva (2004), a Protokol, kterým se mění Bruselská úmluva (2004); Protokoly z r. 2004 ovšem nebyly v těchto zemích doposud ratifikovány; Dánsko, Finsko, Itálie, Německo, Nizozemí, Slovinsko a Švédsko ratifikovaly Společný protokol, týkající se uplatňování Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy z r. 1988, který je tedy pro tyto státy závazný. (Belgie, Francie, Španělsko a Velká Británie jsou signatářskými státy Společného protokolu, který ovšem doposud *neratifikovaly*);
2. *Portugalsko*: je signatářským státem Pařížské úmluvy z r. 1960 a Protokolu, kterým se mění Pařížská úmluva (2004), který ovšem doposud nebyl ratifikován; Portugalsko dále podepsalo Společný protokol, týkající se uplatňování Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy z r. 1988, který ovšem doposud *neratifikovalo*;
3. *Řecko*: je signatářským státem Pařížské úmluvy z r. 1960 a Protokolu, kterým se mění Pařížská úmluva (2004), který ovšem doposud nebyl ratifikován; Řecko dále podepsalo a také ratifikovalo Společný protokol, týkající se uplatňování Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy z r. 1988;
4. *Španělsko*: je signatářským státem Pařížské úmluvy z r. 1960 a Bruselské úmluvy 1963, včetně obou Protokolů z r. 2004 a Protokol, kterým se mění Bruselská úmluva, také *ratifikovalo*;
5. *Rakousko a Lucembursko*: jsou původními signatáři Pařížské úmluvy z r. 1960 a Bruselské úmluvy 1963, které ovšem doposud *neratifikovaly* (Rakousko vytvo-

řilo ve svém právním řádu systém odpovědnosti za jaderné škody, který není kompatibilní se zásadami existujících mezinárodních úmluv);

6. *Irsko*: není signatářem ani jedné z výše uvedených mezinárodních smluv;
7. *Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Litva, Maďarsko, Polsko a Slovensko*: jsou signatářskými státy Vídeňské úmluvy z r. 1960 a Společného protokolu, týkajícího se uplatňování Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy z r. 1988. Obě tyto konvence byly v uvedených státech ratifikovány. (Česká republika, Litva, Maďarsko a Polsko jsou zároveň signatářskými státy Protokolu z r. 1997, kterým byla doplněna Vídeňská úmluva, který ovšem doposud neratifikovaly. Česká republika a Litva dále podepsaly také Úmluvu o dodatečné kompenzaci za jaderné škody z r. 1997, která ovšem *nebyla* legislativou těchto států doposud ratifikována);
8. *Lotyšsko*: je signatářským státem Vídeňské úmluvy z r. 1960 a také Protokolu z r. 1997, kterým byla tato úmluva doplněna. Tento protokol byl Lotyšskem také ratifikován. Lotyšsko je také signatářem Společného protokolu, týkajícího se uplatňování Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy z r. 1988, který byl legislativou této země také ratifikován;
9. *Rumunsko*: je původním signatářem Vídeňské úmluvy z r. 1960, stejně jako Společného protokolu, týkajícího se uplatňování Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy z r. 1988, Protokolu z r. 1997, kterým byla doplněna Vídeňská úmluva, a Úmluvy o dodatečné kompenzaci za jaderné škody z r. 1997. Všechny uvedené mezinárodní konvence Rumunsko také *ratifikovalo*. (Účinný je zatím ovšem jenom Protokol z r. 1997, Úmluva o dodatečné kompenzaci doposud nenabyla účinnosti.)
10. *Kypr a Malta*: nejsou signatářskými státy ani jedné z existujících úmluv.

Z uvedeného je zřejmé, že z perspektivy právní úpravy odpovědnosti za jaderné škody se ve státech Evropské unie uplatňuje hned několik odlišných právních úprav.¹⁷² Z hlediska zapojení do mezinárodních smluvních režimů se dá konstatovat, že:

1. 13 členských států Evropské unie je zapojeno do režimu Pařížské úmluvy z r. 1960;
2. 9 členských států Evropské unie je zapojeno do režimu Vídeňské úmluvy z r. 1963;
3. Disproporce mezi výše uvedenými dvěma smluvními režimy se zvětšuje postupujícím procesem revize obou úmluv (Protokoly z r. 2004, kterými se mění Pařížská úmluva z r. 1960 a Bruselská úmluva z r. 1963, Protokol z r. 1997, kterým se mění Vídeňská úmluva);
4. 17 členských států Evropské unie je zapojeno do režimu Společného protokolu, týkajícího se uplatňování Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy z r. 1988 (z toho všech 9 signatářských států Vídeňské úmluvy a 8 signatářských států Pařížské úmluvy);
5. 5 členských států Evropské unie stojí mimo právní režim obou výše uvedených mezinárodních konvencí.

¹⁷² Srov.: Van Dyke, J.: *Liability and Compensation for harm Caused by Nuclear Activities*. In: Stockinger, H. et al. (eds.): *Updating International Nuclear Law*, Wien: Neuer wissenschaftlicher Verlag, 2007, s. 205–243.

Výše nastíněná situace samozřejmě implikuje nejenom snahy o identifikaci rozdílů těchto odlišných právních úprav, ale nejnověji také diskuze a úvahy o jejich sblížení, nebo dokonce harmonizaci.¹⁷³

B. IDENTIFIKACE ROZDÍLŮ V JEDNOTLIVÝCH PRÁVNÍCH ÚPRAVÁCH A JEJICH IMPLIKACE

Praktické implikace výše nastíněných rozdílů v právních režimech odpovědnosti za jaderné škody je možno ilustrovat na několika teoretických (doufejme, že jen zcela imaginárních) příkladech:

1. Teroristická skupina uskutečnila uneseným civilním letadlem útok na atomovou elektrárnu Chooz (*Centrale nucléaire de Chooz*) na francouzsko-belgickém pomezí. Útok vyvolal štěpnou reakci, obdobnou řízenému výbuchu jaderné zbraně.¹⁷⁴ Škody na majetku jsou vyčíslovány v řádech stovek milionů, respektive miliard EUR.¹⁷⁵ Stovky lidí následkem katastrofy zemřeli, tisícům byly v důsledku zamoření způsobeny škody na zdraví.¹⁷⁶

¹⁷³ K problematice harmonizace mezinárodní úpravy odpovědnosti za jaderné škody srov. i dnes aktuální eseje: Pelzer, N.: *On harmonising nuclear energy law*. In: Pelzer, Norbert (ed.): *Status, prospects and possibilities of international harmonisation in the field of nuclear energy law*, Baden-Baden: Nomos Verlag, 1985, s. 39–45 a Pelzer, N.: *Status, prospects and possibilities of international harmonisation in the field of nuclear energy law*. In: Pelzer, N. (ed.): *Nuclear Inter Jura 1985: Proceedings of the 7th International Conference*, Baden-Baden: Nomos Verlag, 1986, s. 646–648.

¹⁷⁴ Po teroristických útocích 11. září 2001 se jak Mezinárodní agentura pro atomovou energii (*International Atomic Energy Agency, IAEA*), tak i *US Nuclear Regulatory Commission a UK Parliamentary Office for Science and Technology* vyjádřily v tom smyslu, že projekty konstrukce jaderných zařízení doposud nepočítaly s hrozbou teroristického útoku, jehož nástrojem by bylo konvenční dopravní letadlo. Mluvčí Mezinárodní agentury pro atomovou energii David Kyk komentoval hrozbu nárazu civilního letadla do jaderné elektrárny následovně:

„Reaktory mají nejpevnější konstrukci ze všech staveb v civilním sektoru – jen sklady jaderných štěrů a jaderné bunkry jsou vybudovány pevněji. Reaktory jsou vybudovány tak, aby vydržely zemětřesení, a naše zkušenosti z Kalifornie a Japonska ukazují, že to skutečně dokážou. Jsou postaveny tak, aby snesly nárazy, nikoli však náraz velkého osobního letadla plného paliva. Cílený náraz tohoto předmětu je něco, co nikdy nefigurovalo v žádném scénáři během konstrukce. Reaktory jsou zranitelné cíle a důsledkem přímého úderu by mohla být katastrofa.“

Srov.: Bílková, V.: *Jaderný a radiologický terorismus a mezinárodněprávní úprava ochrany proti němu*. Mezinárodní vztahy, Roč. 40, 2005, č. 4, s. 114.

¹⁷⁵ Vyhodnocování rozsahu možných škod, které případná jaderná událost způsobí, je staršího data. První známější analýzou byla tzv. Brookhaven Report z r. 1957, která jako následek jaderné události v civilním jaderném zařízení předpokládala maximálně 3400 obětí na životech, maximálně 43 000 zraněných a škody na majetku v rozmezí od 500 000 USD do 7 miliard USD. Srov.: Boulanenkov, V.; Brands, B.: *Nuclear Liability: Status and Prospects*. IAEA Bulletin, 1988, č. 4, s. 5.

První odhad rozsahu škod, způsobených černobylskou jadernou událostí, byl stanoven na zhruba 15 miliard USD a dlouhodobě mělo jít o 75–100 miliard USD. Ale poslední prognózy škod za prvních čtrnáct let po havárii stouply na 283–358 miliard USD. Běloruská vláda odhaduje celkové hospodářské škody způsobené v letech 1986–2015 na 235 miliard USD v cenách z roku 1992. Hospodářské náklady na Ukrajině mají podle novějších odhadů činit 130 miliard USD. Srov.: Carroll, S.; Froggatt, A.: *Nuclear third Party insurance: the nuclear sector's 'silent' subsidy state of play and opportunities in Europe*. Conference Discussion Paper: The Future of Nuclear Energy in A Carbon Constrained World, 2007. Podle novějších odhadů z Německa by jaderná událost v civilním jaderném zařízení mohla způsobit škody přesahující částku 5000 miliard EUR. Srov.: Ewers, H.; Rennings, K.: *Economics of Nuclear Risk – A German Study*. In: Homeyer, O.; Ottinger, R. (eds.): *Social Cost of Energy, Present Status and Future Trends*, Berlin: Springer Verlag, 1992, s. 150–166.

¹⁷⁶ Ohledně reálných zkušeností z důsledků jaderné události srov.: Eich, W.: *Compensation for Damage Following the Accident at the Chernobyl Nuclear Power Plant*, in: OECD/NEA: *Workshop Proceedings of Indemnification of Damage in the Event of Nuclear Accident*, Paris: OECD, 2003, s. 99–110.

Francie je signatářským státem Pařížské úmluvy z r. 1960 a Bruselské úmluvy z r. 1963, stejně jako přilehlé státy, ve kterých katastrofa způsobila rozsáhlé škody: Belgie, Nizozemí, Německo, Itálie, Španělsko, Velká Británie.

Poškozené osoby z těchto států jsou oprávněné žalovat provozovatele před příslušným francouzským soudem. Provozovatel nese odpovědnost za újmu na zdraví, včetně ztráty na životech a za škody na majetku. Naopak, za škody na životním prostředí, anebo náklady, vynaložené na preventivní opatření, nejsou v režimu Pařížské úmluvy z r. 1960 pod pojem „jaderných škod“ zahrnuty a provozovatel za ně proto nebude odpovídat.¹⁷⁷

K náhradě za způsobené škody je v souladu se zněním Bruselské úmluvy z r. 1963 k dispozici finanční masa v hodnotě 300 000 000 SDR (≈ 414 000 000 EUR). Poškozené osoby z Portugalska a z Řecka, které je signatářem Pařížské úmluvy, nepodepsalo ovšem Bruselskou úmluvu, budou moci žalovat provozovatele u francouzského soudu, ovšem s tím, že náhrady škod budou hrazeny z limitu, který Francie stanovila pro odpovědnost provozovatele v původním znění Pařížské úmluvy. Ve stejné situaci jako žalobci z Portugalska a Řecka budou také poškozené subjekty ze signatářských zemí Vídeňské úmluvy, které podepsaly Společný protokol, týkající se uplatňování Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy z r. 1988. Žalobci z České republiky, Slovenska, Polska, Maďarska a dalších států střední a východní Evropy se tedy budou moci obrátit na příslušný francouzský soud.

Jiná bude situace v Rakousku, které není zapojeno do právního rámce výše uvedených mezinárodních úmluv. Jak již bylo zmíněno výše, Rakousko přijalo legislativu, která je do značné míry nekompatibilní se zásadami odpovědnosti za jaderné škody, které byly zakotveny v obou mezinárodních konvencích. Na určení soudu, příslušného pro rozhodování o náhradě škod se aplikuje nařízení Rady č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (tzv. „nařízení Brusel I.“). Zatímco právní režim Pařížské a Vídeňské úmluvy stanovuje zásadu, že pravomoc rozhodovat o náhradě za jaderné škody má soud toho signatářského státu úmluvy, na území kterého nastala jaderná událost,¹⁷⁸ umožňuje nařízení Brusel I. uplatňovat náhradu škody z jiného, než smluvního vztahu podle místa, kde došlo ke skutečnosti, která zakládá nárok na náhradu škody.¹⁷⁹ Stejně se bude postupovat i v dalších členských státech EU, které nejsou signatáři Pařížské, anebo Vídeňské úmluvy, resp. tyto konvence neratifikovaly (Lucembursko, Irsko, Malta, Kypr).

2. Jiná bude situace, když k obdobné jaderné události dojde na území České republiky, která je signatářským státem Vídeňské úmluvy z r. 1960 a Společného protokolu, týkajícího se uplatňování Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy z r. 1988. Podle platné české legislativy je odpovědnost provozovatele omezena částkou 6 miliard Kč (≈ 260 000 000 EUR) pro případy škod, způsobených nehodami v jaderných zaříze-

¹⁷⁷ Srov.: Schneider, H.; Stoll, J.: *Ersatz von Vermögensschäden in der Bundesrepublik Deutschland auf grund der Unfalls in Tschernobyl*. Der Betriebs Berater, 1986, s. 1233–1239.

¹⁷⁸ Čl. 13 Pařížské úmluvy; čl. 11 Vídeňské úmluvy.

¹⁷⁹ Srov.: Kosnáčková, M.: *Občianskoprávna zodpovednosť za jadrovú škodu v práve EU*. Mezinárodní a srovnávací právo, Roč. 4, 2005, č. 11, s. 39–40.

ních pro energetické účely, resp. částkou 1, 5 miliardy Kč pro případy škod, způsobených nehodami v ostatních jaderných zařízeních.

Jak již bylo uvedeno výše, uplatňuje se v rámci Vídeňské úmluvy zásada jurisdikční jednoty, v rámci které disponuje pravomocí rozhodovat o náhradě za jaderné škody soud toho signatářského státu úmluvy, na území kterého jaderná událost nastala.¹⁸⁰ Pro žaloby poškozených subjektů z Bulharska, Estonska, Litvy, Lotyšska, Maďarska, Polska, Rumunska a Slovenska tak bude příslušným český soud. V režimu Vídeňské úmluvy z r. 1963 odpovídá provozovatel za újmu na zdraví, včetně ztráty života, za škodu na majetku,¹⁸¹ a dále za jakoukoliv jinou újmu nebo škodu způsobenou jadernou událostí, pokud tak právní předpisy příslušného soudu stanoví.¹⁸²

Protože je Česká republika zároveň signatářem Společného protokolu, týkajícího se uplatňování Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy z r. 1988, rozšiřuje se aplikace zásady jurisdikční jednoty i na ty členské státy EU, které tuto konvenci ratifikovaly. Z toho plyne, že český soud bude příslušný i pro žaloby poškozených subjektů z Dánska, Finska, Itálie, Německa, Nizozemí, Slovinska a Švédska.

Naopak, na žaloby poškozených subjektů z těch členských států EU, které Společný protokol zatím neratifikovaly, anebo jej vůbec nepodepsaly, včetně pěti členských států Unie, které stojí mimo existující systém mezinárodních úmluv, se aplikují ustanovení již výše uvedeného nařízení Rady č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (tzv. „nařízení Brusel I.“).¹⁸³

Rozdíly mezi existujícími právními úpravami odpovědnosti za jaderné škody v jednotlivých členských státech Evropské unie – a to jak v rámci těch států, které jsou signatáři jedné z existujících mezinárodních konvencí, tak i mimo ně – je možné systematicky rozdělit do několika kategorií:

1. Rozdílná právní úprava limitů odpovědnosti provozovatelů jaderných zařízení, včetně rozdílných právních úprav povinného pojištění a z toho plynoucích rozdílů v reálně vymahatelném objemu finančních prostředků, které by potenciálně měly sloužit na náhradu za jaderné škody;
2. Rozdílná právní úprava subsidiárních fondů, ze kterých mají být hrazeny náhrady za jaderné škody (subsidiární fondy jsou v současnosti vytvořeny v rámci Bruselské úmluvy z r. 1963);
3. Rozdíly, plynoucí z určení soudu, příslušného pro řízení ve věci náhrady za jaderné škody (princip jednotné jurisdikce v Pařížské a ve Vídeňské úmluvě (speciální úprava), ustanovení nařízení Rady č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, které se aplikuje v nesignatářských státech);

¹⁸⁰ Čl. 11 Vídeňské úmluvy.

¹⁸¹ Čl. 1 odst. 1 písm. k *alinea* i Vídeňské úmluvy.

¹⁸² Čl. 1 odst. 1 písm. k *alinea* ii Vídeňské úmluvy.

¹⁸³ K detailnějším procesním otázkám srov.: Kosnáčová, M.: *Občianskoprávna zodpovednosť za jadrovú škodu v práve EU*. Mezinárodní a srovnávací právo, Roč. 4, 2005, č. 11, s. 35–43. Pro srovnání obdobné situace v mořském právu: Ringbom, H.: *EU Regulation 44/2001 and its Implications for the International Maritime Liability Conventions*. Journal of Maritime Law & Commerce, Roč. 35, 2004, č. 1, s. 1–34.

4. Rozdílná právní úprava promlčení nároku na náhradu za způsobenou škodu (v režimu Pařížské úmluvy je stanovena minimální délka subjektivní lhůty 2 roky,¹⁸⁴ v režimu Vídeňské úmluvy minimální délka subjektivní lhůty 3 roky);¹⁸⁵
5. Rozdílný režim základních zásad odpovědnosti za jaderné škody (zásada výlučné odpovědnosti provozovatele v Pařížské a Vídeňské úmluvě, absence této zásady v právu Rakouském atd.).

C. ODPOVĚDNOST ZA JADERNÉ ŠKODY A KOMUNITÁRNÍ PRÁVNÍ ŘÁD

Výše nastíněné procesy neunikly pozornosti komunitární legislativy, která na ně v rámci vymezeného spektra působnosti již delší čas reaguje.

Rozhodnutím č. 2004/294/ES ze dne 8. března 2004 uložila Rada Evropské unie tehdejšími členskými státy EU učinit potřebné kroky k současnému uložení ratifikačních listin protokolu nebo přistoupení k němu u generálního tajemníka Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj v přiměřené lhůtě a to *pokud možno* do 31. prosince 2006.¹⁸⁶ Toto rozhodnutí bylo Radou odůvodněno tak, že ratifikace Protokolu z r. 2004, kterým se mění Pařížská úmluva, je zvláště důležitá pokud jde o zájmy Společenství a jeho členských států, protože umožňuje zvýšení náhrady za škody způsobené jadernými nehodami.

Pro účely tohoto rozhodnutí se „členským státem“ rozuměly všechny členské státy EU k datu vydání tohoto právního předpisu s výjimkou Rakouska, Dánska, Irska a Lucemburska.¹⁸⁷

Rozhodnutím č. 2007/727/ES ze dne 8. listopadu 2008 uložila Rada Evropské unie identický úkol také Slovinsku, které podepsalo Protokol z r. 2004, kterým se mění Pařížská úmluva, dne 12. února 2004. (Rozhodnutí 2004/294/ES bylo určeno těm členským státům, které byly součástí Společenství ke dni 8. března 2004, s výjimkou Rakouska, Dánska, Irska a Lucemburska).

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že úsilím orgánů EU je již delší dobu přimět členské signatářské státy Pařížské konvence k ratifikaci Protokolu z r. 2004, který navyšuje minimální limit odpovědnosti provozovatele na 700 milionů EUR. K ratifikaci Protokolu ovšem doposud z důvodů, které již byly uvedeny výše, nedošlo.

Dalším diskutovaným tématem je otázka možné harmonizace režimu občansko-právní odpovědnosti za jaderné škody v rámci celé Evropské unie a to s cílem překlenutí výše nastíněných rozdílů, resp. s cílem vytvořit harmonizovaný minimální standard pravidel odpovědnosti za jaderné škody v rámci všech 27 členských států.

¹⁸⁴ Čl. 8 písm. c) Pařížské úmluvy.

¹⁸⁵ Čl. 6 odst. 3 Vídeňské úmluvy.

¹⁸⁶ Rozhodnutí bylo vydáno na základě čl. 61 písm. c) a čl. 67 ve spojení s čl. 300 odst. 2 prvním pododstavcem a odst. 3 druhým pododstavcem Smlouvy o založení ES.

¹⁸⁷ Rakousko, Irsko a Lucembursko se dle Rozhodnutí č. 2004/294/ES mají i nadále řídit pravidly Společenství obsaženými v nařízení Rady č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech a používat je pro oblast upravenou Pařížskou úmluvou z r. 1960 a Protokolem z r. 2004, kterým se mění uvedená úmluva.

V prosinci 2007 pověřila Evropská komise španělskou advokátní kancelář *Gomez-Acebo & Pombo Abogados* vypracováním dotazníku (*Impact Assessment Study*), který byl následně prostřednictvím stálých misí jednotlivých členských států při Evropské komisi rozeslán orgánům a průmyslovým subjektům v rámci Unie. Cílem tohoto dotazníku bylo zjistit, jaký je postoj oslovených subjektů ohledně další právní úpravy odpovědnosti za jaderné škody. V dotazníku bylo nabídnuto 5 opcí dalšího postupu v rámci úpravy odpovědnosti za jaderné škody:

1. Trvání dosavadní situace, kdy se 13 členských států EU řídí ustanoveními Pařížské úmluvy, 9 členských států ustanoveními Vídeňské úmluvy a 5 členských států stojí úplně mimo stávající rámec existujících konvencí;
2. Harmonizace právního režimu odpovědnosti, které by bylo dosaženo tak, že všechny členské státy EU se stanou signatáři a také ratifikují Pařížskou úmluvu z r. 1960, včetně Protokolu z r. 2004,¹⁸⁸
3. Částečná harmonizace právního režimu odpovědnosti, které by bylo dosaženo tím, že by 9 signatářských států Vídeňské úmluvy (Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a Slovensko) přistoupilo k Pařížské úmluvě, včetně jejího Protokolu z r. 2004 a 13 signatářských států Pařížské úmluvy by ratifikovalo Protokol z r. 2004. 5 členských států EU (Irsko, Kypr, Lucembursko, Malta a Rakousko) by i nadále stálo mimo právní úpravu v mezinárodních konvencích;
4. Aktivita Evropského společenství atomové energie (Euratom), v rámci které by Společenství samo přistoupilo k Pařížské úmluvě a jejímu Protokolu;
5. Aktivita Evropského společenství atomové energie (Euratom), v rámci které by Společenství vydalo směrnici ohledně odpovědnosti za jaderné škody, která by měla obsah identický s Pařížskou úmluvou ve znění Protokolu z r. 2004.

Další osud případných legislativních záměrů EU v této oblasti je ovšem v současnosti jenom v rovině diskusí. Tyto diskuse probíhají aktivně jak na evropské, tak i na národní úrovni a je výzvou do budoucna, která z výše nastíněných opcí bude favorizována.

K výše uvedeným opcím je ovšem možné učinit již v tomto momentu několik stručných poznámek:

1. První z opcí se stala předmětem kritiky zejména z řad těch kruhů, které poukazují na roztržitost aplikovatelných právních režimů v rámci EU (je používán pojem „*patchwork situation*“). Trvání dosavadní situace bude mít zcela zřejmě za následek také trvání výše nastíněných rozdílů v odpovědnostních režimech v rámci EU (včetně rozdílů v oblasti limitů odpovědnosti a existujících objemů finanční masy);
2. Možná harmonizace odpovědnostního režimu v rámci standardů Pařížské úmluvy má také několik problematických aspektů. Signatářskými státy Pařížské úmluvy se mohou stát jenom členské státy Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

¹⁸⁸ Připomeňme, že vláda České republiky uložila ve svém usnesení ze dne 17. března 2008, č. 258, ministru průmyslu a obchodu připravit nezbytné kroky k následnému přistoupení k Pařížské úmluvě z r. 1960 ve znění Protokolu z r. 2004.

(OECD),¹⁸⁹ resp. ne-členské státy na základě souhlasu všech členských států OECD.¹⁹⁰ Bulharsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Malta a Rumunsko v současnosti nejsou členskými státy OECD, Estonsko a Slovinsko jsou kandidáty na vstup do Organizace. Signatářské státy Vídeňské úmluvy by měly v rámci této opce vypovědět Vídeňskou úmluvu (stejně, jako to udělalo Slovinsko v r. 2001), což by se zřejmě setkalo s diskusemi v rámci Mezinárodní agentury pro atomovou energii (IAEA). Otázkou zůstává, jestliže bude akceptován zvýšený limit odpovědnosti provozovatele, který Protokol z r. 2004 stanovil na 700 milionů EUR. Je taky diskutabilní, jestliže by členské státy EU, které v současnosti stojí mimo právního rámce existujících úmluv a které v rámci svého právního řádu vytvořily do značné míry odlišný právní systém odpovědnosti, akceptovaly přistoupení k Pařížské úmluvě ve znění jejího Protokolu z r. 2004.^{191 192}

Možná harmonizace odpovědnostního režimu v rámci EU na báze revidované Pařížské úmluvy ovšem neřeší otázku vztahu k ne-členským státům EU na poli odpovědnosti za jaderné škody. Za účelem konsolidace vztahů se signatářskými státy Vídeňské úmluvy by mohl být členskými státy EU signován a ratifikován Společný protokol, týkající se uplatňování Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy z r. 1988. Ani tento krok by ovšem neřešil otázky vztahu s těmi ne-členskými státy EU, které sice signovali Vídeňskou úmluvu, ale nejsou signatáři Společného protokolu, anebo nejsou signatářským státem ani jedné z existujících konvencí.

3. Třetí z navržených opcí by byla ústupkem těm členským státům EU, které si přejí zachovat svůj specifický odpovědnostní režim. Je tomu tak z důvodu, že tyto státy pocítují, že tento právní režim jejich státní příslušníky chrání v případě vzniku jaderné škody lépe, než režim mezinárodních smluv. Uskutečnění třetí z navržených opcí by mělo nicméně za následek vznik duality právního režimu (22 členských států EU jako signatářů Pařížské úmluvy a 5 členských států mimo režim této konvence), tj. *via facti* pouhou limitací v současnosti existující roztržičnosti.
4. Co se týče čtvrté z navržených opcí, je nutné podotknout, že Pařížská úmluva je otevřená k přistoupení jenom státům a ne nadnárodním uskupením, jakým Euratom v současnosti je.¹⁹³ I v případě, že bychom pojem „státy“ vykládali extensivně, je Pařížská úmluva otevřena k přistoupení pouze členským státům Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD), kterým Euratom není.
5. V rámci páté z opcí by bylo nutné zvážit, jestliže Euratom disponuje pravomocí takovýto právní předpis vydat. Primární komunitární právo takovou pravomoc explicitně neobsahuje. Evropská komise by ovšem mohla postupovat analogicky jako při vydání směrnice č. 2004/35/ES o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí a to na základě čl. 175 odst. 1 Smlouvy o založení ES. Odpovědnost za jaderné škody je z působnosti této

¹⁸⁹ Čl. 21 písm. a) Pařížské úmluvy.

¹⁹⁰ Čl. 21 písm. b) Pařížské úmluvy.

¹⁹¹ Příkladem může být Rakousko.

¹⁹² Dovojuje se, že nové signatářské státy mohou přistoupit toliko k revidované Pařížské, resp. k Bruselské úmluvě (tj. k těmto mezinárodním instrumentům ve znění Protokolů z r. 2004) a ne k původním úmluvám.

¹⁹³ Čl. 21 písm. a) Pařížské úmluvy.

směrnice v platném znění vyňata,¹⁹⁴ analogickým postupem je ovšem možné přijetí legislativy i pro oblast odpovědnosti za jaderné škody.

V případě, že by k vydání takové legislativy na evropské úrovni došlo a tato legislativa by inkorporovala ustanovení Pařížské úmluvy z r. 1960 (případně ve znění Protokolu z r. 2004), vznikla by v signatářských státech Vídeňské úmluvy nutnost tuto konvenci vypovědět. Důvody již byly uvedeny výše. Ani tento postup by se zřejmě nesetkal s pochopením Mezinárodní agentury pro atomovou energii. Ani vydání právního předpisu na komunitární úrovni by neřešilo otázku vztahu k nečlenským státům, na území kterých existuje jaderný program.

6. Na tomto místě je možné dále zmínit ještě další potenciální opci harmonizace odpovědnosti za jaderné škody v rámci Evropské unie. Tato šestá opce nebyla v dotazníku advokátní kanceláře *Gomez-Acebo & Pombo Abogados* původně vůbec zmíněna, předložil ji ovšem přední odborník v této oblasti *Norbert Pelzer*. Jisté míry harmonizace by bylo dosaženo, kdyby všechny signatářské státy Pařížské úmluvy z r. 1960 ratifikovaly Protokol z r. 2004, kterým se mění Pařížská úmluva, všechny signatářské státy Vídeňské úmluvy z r. 1963 by ratifikovaly Protokol z r. 1997 a všechny signatářské státy obou konvencí by zároveň přistoupily a ratifikovaly Společný protokol z r. 1988. Ani tato opce ovšem neřeší diskrepanci mezi minimálním limitem odpovědnosti v revidovaném znění Pařížské úmluvy (700 milionů EUR) a v revidovaném znění Vídeňské úmluvy (300 milionů SDR), která je ještě umocněna existencí subsidiárních fondů v rámci systému Bruselské úmluvy z r. 1963. Stejně tak tato opce neřeší skutečnost, že 5 členských států Evropské unie zůstává zcela mimo výše nastíněných úmluv.

4. ZÁVĚR

Máme-li existující právní režim odpovědnosti za jaderné škody v rámci prostoru Evropské unie podrobit kritické deskripci, můžeme konstatovat, že jednotlivé právní úpravy oscilují od identických zásad odpovědnosti a identických institutů po zásady vzájemně nekompatibilní a vzájemně kontrární.

Po přistoupení nových členských států střední a východní Evropy do Evropské unie v letech 2004 a 2008 se situace ohledně právní úpravy odpovědnosti za jaderné škody v rámci Unie ještě více zkomplikovala. Na diskusních fórech v zahraničí zaznělo několikrát označení „patchwork situation“ (zlepenec).

Zatímco 13 členských států Evropské unie je mezinárodněprávně navázáno na systém Pařížské úmluvy z r. 1960 a Bruselské úmluvy z r. 1963 ve znění Protokolů z r. 1964 a tzv. Pařížských protokolů z r. 1982, 9 států střední a východní Evropy se pohybuje v režimu Vídeňské úmluvy z r. 1963. To implikuje nejenom sdílení některých zásadních principů odpovědnostního režimu (např. objektivní odpovědnost, vylučná odpovědnost provozovatele), ale také rozdíly v limitaci odpovědnosti provo-

¹⁹⁴ Srov.: čl. 4 odst. 4 směrnice č. 2004/35/ES o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí.

zovatele, resp. v existenci subsidiárních fondů, které by v případě jaderné události sloužily na uspokojení nároků za způsobené škody.

V zemích západní Evropy je navíc v současnosti v procesu ratifikace dvojice Protokolů z 2004, kterými se mění Pařížská a Bruselská úmluva a které počítají s dalším navýšením minimálních limitů a se zavedením opce neomezené odpovědnosti provozovatele.

Je otázkou dalšího vývoje, kdy a jestliže budou tyto Protokoly státy západní Evropy ratifikovány. Stejně tak je otázkou pro futuro, jaký bude další osud úvah o harmonizaci odpovědnosti za jaderné škody v rámci Evropské unie a v jaké formě by tato harmonizace mohla být případně realizována.

Při rozhodování v této oblasti se bude zcela jistě jednat o rozhodovací procesy, v rámci kterých bude realizována snaha jednotlivých členských států EU obhájit své zájmy v této oblasti. I v rámci těchto procesů by ovšem mělo být rozhodujícím faktorem hledání odpovědi na otázky, jakým způsobem zabezpečit efektivní, spravedlivý a nediskriminační režim odpovědnosti, jaké formy právních institutů pro tento režim použít a konečně, jak zabezpečit dostatek prostředků, které by v případě jaderné události sloužily na odškodnění co největšího počtu obětí a co největšího okruhu způsobených škod.

Závěrem je ještě možné identifikovat výzvy, se kterými se Česká republika bude muset v budoucnu – a to i s ohledem na své členství v Evropské unii – vypořádat:

1. Historická překonanost Vídeňské úmluvy, zejména co se týče určení výše limitů ohledně odpovědnosti za jaderné škody.
2. Vymezení rozsahu povinného pojištění odpovědnosti provozovatele za jaderné škody a rozsahu státní záruky.
3. Diskuse o tom, jestliže zásada omezené odpovědnosti za jaderné škody není překonanou a jestliže nepředstavuje diskriminaci jiných průmyslových odvětví.
4. Vymezení rozsahu jaderných škod, které mohou zahrnovat nejenom újmu na zdraví a škody na majetku, ale také náklady preventivních opatření, environmentální škody, hospodářské škody vzniklé v důsledku jaderné události atd.
5. Konečně se jedná o otázku dalšího směrování celého právního rámce a účasti České republiky v právním rámci mezinárodních konvencí. Předmětem diskuse bude zejména to, jestliže má být Česká republika i nadále součástí režimu odpovědnosti za jaderné škody, vytvořeného Vídeňskou úmluvou, anebo se má v budoucnu přiklonit spíše k režimu Pařížské úmluvy. Rozhodnutí v této oblasti bude zcela jistě ovlivněno také aktivitami Evropské komise ohledně možné harmonizace odpovědnosti za jaderné škody na úrovni Evropské unie.

POUŽITÁ LITERATURA

MONOGRAFIE

- HOCHÉ, Angelika (1988): *Verhältnis der Zivilhaftungskonventionen für Atom- und Ölverschmutzungsschäden zur völkerrechtlichen Haftung*, München: Verlag V. Florentz, 1988.
- LAGORCE, Maurice (1964): *Étude comparative des conventions O.C.D.E. et A.I.E.A. sur la responsabilité civile dans le domaine de l'énergie nucléaire*, Paris: Centre français de droit comparé, 1964.

- LAMM, Vanda (1984): *Utilization of Nuclear Energy and International Law*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1984.
- MAJDA, Rafał (2007): *Cywilna odpowiedzialność za szkodę jądrową w polskim prawie atomowym*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2007.
- PAC, Henri (1994): *Droit et politiques nucléaires*, 1. Éd., Droit politique et théorique, Paris : Press universitaires de France, 1994.
- POLACH, Jaroslav (1964): *Euratom: 1st Background, Issues and Economic Implications*, New York: Oceana Publications, 1964, s. 71–77.
- RAINAUD, Jean-Marie (1994): *Le droit nucléaire*, 1. Éd., Paris: Presses universitaires de France, 1994.
- SCHÄRF, Wolf-Georg (2008): *Europäisches Nuklearrecht*, Berlin: De Gruyter Verlag, 2008.
- STOIBER, Carlton; BAER, Alec; PELZER, Norbert; TONHAUSER, Wolfram (2003): *Handbook on Nuclear Law*, Vienna: International Atomic Energy Agency, 2003.

ANALÝZY

- OECD/NEA Secretariat: *Insurance Coverage for Third Party Liability and Material Damage Arising From Nuclear Damage Arising From Nuclear Incidents Caused by Terrorist Acts*. Nuclear Law Bulletin, 2006, č. 78, s. 19–35.

STATĚ VE SBORNÍCÍCH

- BEYENS, Marc (1999) : *Les dommages aux biens sur le site*. In : OECD/NEA: Réforme de la responsabilité civile nucléaire, Paris: OECD, 1999, s. 507–526.
- BOULANENKOV, Vladimír (1999): *Main features of the Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage – an overview*. In: OECD/NEA: Reform of Civil Nuclear Liability, Paris: OECD, 1999, s. 161–170.
- BOCKEN, Hubert (1989): *Complementary compensation mechanisms. A general environmental damage fund?* In: Bocken, Hubert; Ryckbost, Donatienne (eds.): *Verzekering van milieuschade, L'assurance des dommages causés par la pollution, Insurance of environmental damage*. Brussels: Belgische vereniging voor Milieurecht, 1989, s. 427–437.
- CURRIE, Duncan (2007): *Liability for Nuclear Power Incidents: Limitations, Restrictions and Gaps in the Vienna and Paris Regimes*. In: Stockinger, H. et al. (eds.): *Updating International Nuclear Law*, Wien: Neuer wissenschaftlicher Verlag, 2007, s. 83–85.
- KOLEHMAINEN, Heikki (2000): *La modernisation du régime international de la responsabilité civile nucléaire – la question de la responsabilité exclusive*. In: OCDE/IAEA: Réforme de la responsabilité civile nucléaire, Paris: OCDE, 2000, s. 547–559.
- ERLER, Georg (sine anno): *Formen und Ziele der internationalen Zusammenarbeit bei der friedlichen Kernenergienutzung*, Bonn: Veröffentlichungen des Instituts für Energierecht a.d. Universität Bonn, číslo 3/4, sine anno, s. 47–67.
- GEHR, Walter (1999): *The question of exclusive liability – Austria's response*. In: OECD/NEA: Reform of civil nuclear liability, Paris: OECD, 1999, s. 463–474.
- KOVALEVICH, Oleg; GAVRILOV, Sergey (2006): *Nuclear Terrorism and Insurance Liability*. In: Frolov, K.; Baecher, G. (eds.): *Protection of Civilian Infrastructure from Acts of Terrorism*. Amsterdam: Springer Netherlands, 2006, s. 159–167.
- MCRAE, B. (1999): *Overview of the Convention on Supplementary Compensation*. In: OECD/NEA: Reform of Civil Nuclear Liability, Paris: OECD, 1999, s. 171–184.

- PELZER, Norbert (1985): *On harmonising nuclear energy law*. In: Pelzer, Norbert (ed.): Status, prospects and possibilities of international harmonisation in the field of nuclear energy law, Baden-Baden: Nomos Verlag, 1985, s. 39–45.
- PELZER, Norbert (1986): *Status, prospects and possibilities of international harmonisation in the field of nuclear energy law*. In: Pelzer, N. (ed.): Nuclear Inter Jura 1985: Proceedings of the 7th International Conference, Baden-Baden: Nomos Verlag, 1986, s. 646–648.
- PELZER, Norbert (1988): *Concepts of Nuclear Liability Revisited: A Post-Chernobyl Assessment of the Paris and the Vienna Conventions*. In: Cameron, P. et al. (eds.): Nuclear Energy Law after Chernobyl, London: Graham & Trotman, 1988, s. 97–114.
- PELZER, Norbert (1991): *Überlegungen zur Novellierung des atomrechtlichen Haftungs- und Deckungsrechts in den 90er Jahren*. In: Lukes, Rudolf (ed.): Reformüberlegungen zum Atomrecht, Köln: Carl Heymanns Verlag, 1991, s. 455–503.
- PELZER, Norbert (1993): *Inadequacies in the Civil Nuclear Liability Régime evident after the Chernobyl Accident: The Response in the Joint Protocol of 1988*. In: OECD/NEA: Nuclear Accidents – Liabilities and Guarantees, Paris: OECD, 1993, s. 155–169.
- PELZER, Norbert (2006): *Learning the Hard Way: Did the Lessons Taught by the Chernobyl Nuclear Accident Contribute to Improving Nuclear Law?* In: OECD/Nuclear Energy: International Nuclear Law in the Post-Chernobyl Period, Paris: OECD, 2006, str. 73–118.
- REYNER, Patrick (1994): *Le Régime International de Responsabilité civile Nucléaire. Perspectives d'évolution*. In: L'option Nucléaire. L'Ethique et le Droit. Paris: Société Française d'Energie Nucléaire, 1994, s. 245–269.
- RUSTAND, Håkan (1993): *Updating the concept of damage, particularly as regards environmental damage and preventive measures, in the context of the ongoing negotiations on the revision of the Vienna Convention – some comparative aspects*. In: OECD/NEA: Nuclear accidents. Liabilities and guarantees, Paris: OECD, 1993, s. 218–238.
- RUSTAND, Håkan (2003): *The Revision of the Paris/Brussels Systems: Important Improvements of the International Nuclear Liability Regime – Some Remarks*. In: Pelzer, Norbert (ed.): Brennpunkte des Atomenergierechts (Nuclear Law Problems in Focus), Baden-Baden: Nomos Verlag, 2003, s. 133–146.
- SCHMANS, Malte (2003): *Deckung der nuklearen Haftpflicht durch Betreibermittel in Deutschland*. In: Pelzer, Norbert (ed.): Brennpunkte des Atomenergierechts (Nuclear Law Problems in Focus), Baden-Baden: Nomos Verlag, 2003, s. 163–168.
- SCHWARTZ, Julia (2006): *Le droit international de la responsabilité civile nucléaire: l'après Tchernobyl*. In: OECD/Nuclear Energy: International Nuclear Law in the Post-Chernobyl Period, Paris: OECD, 2006, str. 41–80.
- SHEMCHUKENKO, Yuriy (2003): *New tendencies in the sphere of Legal Responsibility according to the Legislation of Ukraine after the Chernobyl Catastrophe*. In: Pelzer, Norbert (ed.): Brennpunkte des Atomenergierechts (Nuclear Law Problems in Focus), Baden-Baden: Nomos Verlag, 2003, s. 191–194.
- SOLJAN, Vedran (1999): *The new definition of nuclear damage in the 1997 protocol to amend the 1963 Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage*. In: OECD/NEA: Reform of Civil Nuclear Liability, Paris: OECD, 1999, s. 59–84.
- ŠKRABAN, Aleš (2000): *Développements récents: législation nouvelle et adhésion aux Conventions (Slovénie)*. In: OCDE/IAEA: Réforme de la responsabilité civile nucléaire, Paris: OCDE, 2000, s. 547–559.
- ŠTURMA, Pavel (2003): *Mezinárodní odpovědnost za škodlivé následky povolených mezinárodním právem*. In: Čepelka, Č.; Jílek, D.; Šturma, P. (eds.): Mezinárodní odpovědnost, Acta Universitatis Brunensis Iuridica, 2003, č. 261, s. 132–136.

- ŠURANSKÝ, František (1999): *Increased liability amounts under the 1997 Vienna protocol and elsewhere*. In: OECD/NEA: Reform of Civil Nuclear Liability, Paris: OECD, 1999, s. 115–124.
- VANDEN BORRE, Tom (1999): *Channeling of Liability: a Few Juridical and Economic Views on an Inadequate Legal Construction*. In: Horbach, Nathalie (ed.): Contemporary developments in nuclear energy law, The Hague: Kluwer, 1999, s. 13–43.
- VANDEN BORRE, Tom (2007): *Shifts in Governance in Compensation for Nuclear Damage: 20 years after Chernobyl*. In: Faure, Michael; Verheij, Albert (eds.): Shifts in Compensation for Environmental Damage, Wien: Springer Verlag, 2007, s. 261–311.
- WAGSTAFF, Fiona (2005): *The Concept of Nuclear Damage in the revised Paris Convention*. In: Pelzer, Norbert (ed.): Die Internalisierung des Atomrechts – Internationalizing Atomic Energy Law, Baden-Baden: Nomos Verlag, 2005, s. 197–220.
- ZHAOHUI, Li; AIHONG, Wu; BIN, Nan (1999): *Brief Introduction to China's Nuclear Liability Regime*. In: OECD/NEA: Reform of Civil Nuclear Liability, Paris: OECD, 1999, s. 541–546.

ČLÁNKY V ČASOPISECH

- BÁRTA, Jan (1994): *Některé otázky přístupu k mezinárodní úmluvě a potřeby transformace do vnitrostátního práva: Úvaha nad Vídeňskou úmluvou o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody*. Právník. Teoretický časopis pro otázky státu a práva, ročník 133 (1994), č. 9–10, s. 797–806.
- BLANCHARD, Patrick (2000): *Responsibility for environmental damage under nuclear and environmental instruments: a legal benchmarking*. Journal of Energy and Natural Resources Law, ročník 18 (2000), číslo 3, s. 233–253.
- BLOBEL, Felix (2005): *Das Protokoll von 2004 zum Pariser Übereinkommen – wesentliche Verbesserungen im internationalen Atomhaftungsrecht*. Natur und Recht, ročník 27 (2005), číslo 3, s. 137–143.
- BOEHLER, Marie-Claude (1997): *Réflexions sur la responsabilité et l'accident radiologique ou nucléaire: le cas des accidents Goiania, Forbach, Three Mile Island et Tchernobyl*. Bulletin de Droit Nucléaire (1997), číslo 59, s. 13–26.
- BOULANENKOV, Vladimir; BRANDS, Bram (1988): *Nuclear Liability: Status and Prospects*. IAEA Bulletin, 1988, číslo 4, s. 5–9.
- BOULANENKOV, Vladimir (2004): *The IAEA's role in and status of the international liability regime*. Safety of transport of radiation material, 2004, s. 135–142.
- BOYLE, Alan (1989): *Nuclear Energy and International Law: An Environmental Perspective*. British Yearbook of International Law, ročník 60 (1989), s. 257–314.
- BUSEKIST, Otto (1989): *Le Protocole commun relatif à l'application de la Convention de Vienne et de la convention de Paris: Une passerelle entre les deux Conventions sur la responsabilité civile pour les dommages nucléaires*. Bulletin de Droit Nucléaire (1989), číslo 43, s. 10–36.
- CAROLL, Simone (1996): *Transboundary Impacts of Nuclear Accidents: Are the Interests of Non-Nuclear States Adequately Addressed by International Nuclear Safety Instruments?* Review of European Community & International Environmental Law, ročník 5 (1996), číslo 3, s. 205–210.
- DOEKER, Günther; GEHRING, Thomas (1990): *Private or International Liability for Transnational Environmental Damage – the precedent of conventional liability regimes*. Journal of Environmental Law, ročník 2 (1990), číslo 1, s. 1–16.
- DUBLIN, Jeffrey; ROTHWELL, Geoffrey (2007): *Subsidy to nuclear power through Price – Anderson Limit*. Contemporary Economic Policy, ročník 8 (2007), číslo 3, s. 73–74.

- DUSSART DESART, Roland (2005): *La réforme de la Convention de Paris sur la responsabilité civile dans le domaine de l'énergie nucléaire et de la Convention complémentaire de Bruxelles*. Bulletin de Droit Nucléaire (2005), číslo 75, s. 7–34.
- FAURE, Michael; SKOGH, Göran (1992): *Compensation for damages caused by nuclear accidents: a convention as insurance*. The Geneva Papers on Risk and Insurance, ročník 17 (1992), číslo 62, s. 499–513.
- FAURE, Michael (1995): *Economic models of compensation for damage caused by nuclear accidents: Some lessons for the Revision of the Paris and Vienna Conventions*. European Journal of Law and Economics, ročník 2 (1995), číslo 1, s. 21–43.
- FAURE, Michael; HARTLIEF, Ton (1996): *Compensation Funds versus Liability and Insurance for Remedying Environmental Damage*. Review of European Community & International Environmental Law, ročník 5 (1996), číslo 4, s. 321–327.
- FAURE, Michael (2007): *Financial Compensation for Victims of Catastrophes: A Law & Economics Perspectives*. Law & Policy, ročník 29 (2007), číslo 3, s. 339–367.
- FAURE, Michael (2008): *The Civil Liability of European nuclear operators: Which coverage for the new 2004 Protocols?* International Environmental Agreements: Politics, Law & Economics, Roč. 8, 2008, č. 3, s. 227–248.
- HINTEREGGER, Monica (1998): *The new Austrian Act on Third Party Liability for Nuclear Damage*, Nuclear Law Bulletin, 1998, č. 62, s. 27–36.
- HINTEREGGER, Monica; KISSICH, Suzanne (2004): *The Paris Convention 2004 – a New Nuclear Liability System for Europe*. Environmental Liability, ročník 12 (2004), číslo 3, s. 116–127.
- HORBACH, Nathalie; BROWN, Omer; VANDEN BORRE, Tom (2002): *Terrorism and Nuclear Damage Coverage*. Journal of Energy and Natural Resources Law, ročník 20 (2002), číslo 3, s. 231–269.
- JARLIER-CLÉMENT, Chantal (2002): *Les évolutions récentes des régimes internationaux de responsabilité civile nucléaire*. Cahier juridiques de l'électricité et du gaz – C.J.E.G., Roč. 58, 2002, č. 588, s. 357–369.
- KECSKÉS, Gábor (2008): *The concepts of state responsibility and liability in nuclear law*. Acta Juridica Hungarica, ročník 49 (2008), číslo 2, s. 221–252.
- KOSNÁČOVÁ, Marianna (2004): *Občianskoprávna zodpovednosť za jadrovú škodu v práve EÚ*. Mezinárodní a srovnávací právní revue, ročník 4 (2004), číslo 11, s. 35–43.
- KOSNÁČOVÁ, Marianna (2005): *K princípom právneho režimu zodpovednosti za jadrovú škodu*. Právny obzor, ročník 88 (2005), číslo 6, s. 533–548.
- KOSNÁČOVÁ, Marianna (2005): *Občianskoprávna zodpovednosť za škodu v úprave nového atómového zákona*. Justičná revue, ročník 57 (2005), číslo 6, s. 825–834.
- LEE, Maria (2000): *Civil liability of the nuclear industry*. Journal of Environmental Law, ročník 12 (2000), číslo 3, s. 317–332.
- MCRAE, Ben (1998): *La Convention sur la réparation: sur la voie d'un régime mondial permettant de faire face à la responsabilité et à l'indemnisation des dommages nucléaires*, Bulletin de Droit Nucléaire (1998), číslo 61, s. 25–37.
- MES, M.; CHRISTIAENS, L. (1985): *Fields of application of the third party nuclear liability of the Paris Convention*. Revue energie primaire, ročník 19 (1985), č. 3–4, s. 37–44.
- OEHLMANN, Simon (2006): *State of implementation of the Paris Convention as amended by the Protocol of 12th February 2004 in Germany*. International Journal of Nuclear Law, ročník 1 (2006), číslo 2, s. 132–140.
- O'HIGGINS, Paul; McGRATH, Patrick (2002): *Third Party Liability in the Field of Nuclear Law: An Irish Perspective*. Nuclear Law Bulletin (2002), číslo 70, s. 7–21.

- PELZER, Norbert (1959): *Das künftige Atomenergierecht als Wirtschaftslenkungsrecht*. Atom und Strom, ročník 5 (1959), číslo 3, s. 17–18.
- PELZER, Norbert (1964): *Einige Probleme der Haftung für Atomschäden. Ein Beitrag zur Lösung offener Fragen*. Atomwirtschaft, ročník 9 (1964), číslo 5, s. 202–207, č. 6, s. 277–281.
- PELZER, Norbert (1966): *Die rechtliche Kanalisierung der Haftung auf den Inhaber einer Atomanlage – ein juristischer und wirtschaftlicher Fehlgriff?* Versicherungswirtschaft, ročník 17 (1966), číslo 41, s. 1010–1016.
- PELZER, Norbert (1981): *The nature and scope of international co-operation in connection with the peaceful uses of nuclear energy and its limits – an assessment*. Nuclear Law Bulletin, ročník 14 (1981), číslo 27, s. 34–49.
- PELZER, Norbert (1986): *Grenzüberschreitende Haftung für nuklearen Schaden. Geltendes Recht und Überlegungen zu künftigen Regelungen*. Deutsches Verwaltungsblatt, ročník 101 (1986), číslo 17, s. 875–883.
- PELZER, Norbert (1987): *The impact of the Chernobyl accident on international nuclear energy law*. Archiv des Völkerrechts, ročník 25 (1987), číslo 3, s. 294–311.
- PELZER, Norbert (1998): *Neues internationales Nuklear-Entschädigungssystem: Bewertungen und Kommentierungen aus deutscher Sicht*. Atomwirtschaft, ročník 43 (1998), číslo 6, s. 391–396.
- PELZER, Norbert (2002): *Internationales Haftungsrecht als Element der nuklearen Sicherheit*. Atomwirtschaft, ročník 47 (2002), číslo 8–9, s. 536–543.
- PELZER, Norbert (2005): *Modernizing the International Regime Governing Nuclear Third Party Liability*. Zeitschrift für Europäisches Umwelt- und Planungsrecht, ročník 3 (2005), číslo 5, s. 218–222.
- RADETZKI, Marcus; RADETZKI, Marian (1997): *The Liability of Nuclear and Other Industrial Corporations for Large-Scale Accident Damages*. Journal of Energy and Natural Resources Law, ročník 15 (1997), číslo 4, s. 366–386.
- RADETZKI, Marcus (1999): *Limitation de la responsabilité civile nucléaire: causes, conséquences et perspectives*. Bulletin de Droit Nucléaire (1999), s. 7–24.
- REYNERS, Patrick (1998): *Modernisation du régime de responsabilité civile pour les dommages nucléaires: Revision de la Convention de Vienne et la nouvelle Convention sur la réparation complémentaire des dommages nucléaires*. Revue générale de Droit international public, ročník 105 (1998), číslo 3, s. 747–763.
- REYNERS, Patrick (2007): *Le droit nucléaire confronté au droit de l'environnement: autonomie ou complémentarité*. Revue québécoise de droit international (2007), s. 149–186.
- SANDS, Philippe; GALIZZI, Paolo (1999): *La Convention de Bruxelles de 1968 et la responsabilité pour les dommages nucléaires*. Bulletin de droit nucléaire, 1999, číslo 64, s. 7–28.
- SCHMITT, André; SPAETER, Sandrine (2007): *Risque nucléaire civil et responsabilité optimale de l'exploitant*. Revue économique, Roč. 58, 2007, č. 6, s. 1331–1351.
- SCHWARTZ, Julia (2004): *Emergency preparedness and response: compensating victims of a nuclear accident*. Journal of Hazardous Materials, ročník 111 (2004), číslo 1–3, s. 89–96.
- SCHWARTZ, Julia (2003): *Liability and Compensation for Nuclear Damage: The Revision of the Paris Convention and the Brussels Supplementary Convention*. Nuclear Energy Agency News, ročník 21 (2003), číslo 1, s. 8–11.
- SOLJAN, Vedran (1998): *Modernization of the International Regime on Civil Liability for Nuclear Damage*. Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, ročník 58 (1998), s. 733–761.
- SOLOMON, Kenneth (1983): *How Unique Are the Price – Anderson Limitations on Nuclear Accident Liability?* Risk Analysis, ročník 3 (1983), číslo 1, s. 51–62.

- ŠTURMA, Pavel (1989): *K některým otázkám mezinárodní úpravy odpovědnosti za jadernou škodu přesahující hranice států*. Právník. Teoretický časopis pro otázky státu a práva, ročník 128 (1989), číslo 5, s. 445–453.
- ŠURANSKÝ, František (1998): *Nové mezinárodní smluvní dokumenty v oblasti odpovědnosti za jaderné škody*. Bezpečnost jaderné energie, ročník 6 (1998), číslo 3–4, s. 95–100.
- ŠURANSKÝ, František (2007): *Odpovědnost za jaderné škody, možné úpravy legislativy v České republice*. Bezpečnost jaderné energie, ročník 15 (2007), číslo 12, s. 371–378.
- TETLEY, Mark (2006): *Revised Paris and Vienna Convention – Challenges for Nuclear Insurers*. Nuclear Law Bulletin (2006), číslo 77, s. 27–40.
- TREBILCOCK, Michael; WINTER, Ralph (1997): *The economics of nuclear accident law*. International Review of Law and Economics, ročník 17 (1997), číslo 2, s. 215–243.
- VANDEN BORRE, Tom (1999): *Channeling of Liability: a Few Juridical and Economic Views on an Inadequate Legal Construction*. In: Horbach, Nathalie (Ed.): *Contemporary Developments in Nuclear Energy Law. Harmonizing Legislation in Central and Eastern European Countries (CEEC) and Newly Independent States (NIS)*, The Hague: Kluwer, 1999, s. 13–45.

CURRENT TRENDS AND CHALLENGES IN THE AREA OF THE LEGAL FRAMEWORK FOR NUCLEAR LIABILITY IN THE EUROPEAN PERSPECTIVE

Résumé

Currently, the legal framework for nuclear liability derives mainly from two major international treaties: The Paris Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy, signed under the auspices of the Organization for European Economic Cooperation (OEEC) in 1960 and the Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage, that was signed under the auspices of the International Atomic Energy Agency (IAEA) in 1963.

Both the Paris Convention and the Vienna Convention, are governed by identical basic principles. These principles are strict (objective) liability, congruence between liability and coverage, channelling of liability exclusively onto the operator, very restricted exonerations, non-discrimination of victims, and exclusive jurisdiction of the courts of one country. Nevertheless, there are also distinctive differences between both regimes, mainly in following points:

1. Establishing minimum vs. establishing maximum limit of liability: The Paris Convention establishes a maximum amount of liability and, consequently, unlimited liability is a disputed concept. The Vienna Convention fixes a minimum amount of liability and thus unlimited liability is theoretically possible.
2. Liability limits are different in Paris and Vienna regimes and consequently, limits in national legislations vary.
3. Furthermore, a comprehensive framework for a three tiers system of nuclear liability was created by Brussels Supplementary Convention 1963. The Brussels Supplementary Convention stipulates that public funds are to be provided for this purpose, not only by the state where the liable operator's nuclear installation is located, but also by contributions from all parties to the Brussels Supplementary Convention. The Convention is thus based on a strong bond of financial solidarity between its parties. Currently, not all signatories of the Paris Convention are at the same time signatories of the Brussels Supplementary Convention.
4. The revision process of both treaties (Protocol of 1997, amending the Vienna Convention and Protocol of 2004, amending the Paris Convention) and the ratification of these amendments probably will result in more significant differences in the legal frameworks of the states concerned.

In analyzing the legal liability framework in the EU member countries, the following observations could be made:

1. 13 member states (Belgium, Denmark, Finland, France, Germany, Great Britain, Greece, Italy, Netherlands, Portugal, Slovenia, Spain and Sweden) are parties to the 1960 Paris Convention 1 as revised 1964 and 1982 Belgium, Denmark, Finland, France, Germany, Great Britain, Italy, the Netherlands Slovenia, Spain and Sweden are also parties to the 1963 Brussels Convention as revised 1964 and 1982. These countries are signatories of the two Protocols of 2004 to amend Paris and Brussels Conventions. Currently, The Protocols haven't been ratified yet. The Parliaments of Finland, France, Germany and Spain authorized to ratify but the countries did not yet deposit their instruments of ratification. The EU requires all EU member states to ratify together at the same time. Furthermore, Denmark, Finland, Germany, Greece, Italy, Netherlands, Slovenia and Sweden signed and ratified the Joint Protocol Relating to the Application of the Vienna Convention and the Paris Convention of 1988.
2. 9 member states (Bulgaria, Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Poland, Romania and Slovakia) are signatories of the 1963 Vienna Convention. All these countries are parties to the Joint Protocol Relating to the Application of the Vienna Convention and the Paris Convention. Furthermore, Czech Republic, Hungary, Latvia, Lithuania, Poland and Rumania are also signatories of the 1997 Protocol to amend the Vienna Convention and Latvia and Romania already ratified it. Some of the Central and Eastern European states signed also the 1997 Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage and the EU member state Romania ratified this international treaty.
3. 5 member states (Austria, Cyprus, Ireland, Luxembourg and Malta) do not participate in the existing international nuclear liability framework. Austria and Luxembourg are signatories to the original 1960 Paris Convention but did not ratify it. Both Austria and Luxembourg expressed their view that their own national legislation is better qualified to protect the interests of victims than the mechanisms created by the international treaties.

So, if we would like to analyse the situation with nuclear liability in the European Union, we can define this as a "patchwork". Before 2004 enlargement, the EU member states, with exception of Austria, Ireland and Luxembourg, were parties to the Paris Convention and most of them also to the Brussels Conventions. During the 2004 and 2008 enlargements, mainly Vienna Convention signatories entered the Union. While all of these Vienna Convention states are also parties the 1988 Joint Protocol, only 8 of the Paris Convention states adhere to this instrument which creates a "bridge" between the Paris and the Vienna Conventions. Slovenia originally was a Vienna State but in 2001 signed the Paris Convention and terminated the Vienna Convention.

Since 2005, this EU nuclear liability "patchwork situation" came into focus of the European Union. To date, EU Law does not cover nuclear liability, which remains in the sphere of national legislation and international treaties respectively. In December 2007, the European Commission commissioned a Spanish Law Firm to develop and distribute a questionnaire to explore the views of EU states and of EU industry on the current nuclear liability situation with the view to harmonizing that field of law within the EU and to evaluate their results gained by the questionnaire. The results may be summarized as follows:

1. The current situation remains unchanged. 13 member states are parties to the Paris Convention, 9 member states to the Vienna Convention and 5 member states are not parties to any of the Conventions and continue having their own national nuclear liability legislation;
2. Harmonisation of the nuclear liability framework by adhering of *all* EU member states to the Paris Convention, including the 2004 Protocol;
3. Partial harmonisation of the nuclear liability framework by adhering of all current Vienna States to the Paris Convention, including its 2004 Protocol and by terminating the Vienna Convention, 5 EU member states (Austria, Cyprus, Ireland, Luxembourg and Malta) remain outside the existing international treaties;
4. The European Atomic Energy Community adopts the 1960 Paris Convention including 2004 Protocol to amend Paris Convention;
5. The European Community or the European Atomic Energy Community issues a directive creating a legal framework for a nuclear liability in the European Union, which, in substance, is identical with the Paris Convention regime.

Regarding these options the following comments could be made:

1. The first option is criticised mainly because its consequence will be, that the existing "patchwork situation" in the area of nuclear liability will remain, including different liability limits and differences in providing complementary public funds;

2. The second option is questionable too. The Paris Convention is open for OECD member states and for non-member states with the consent by all OECD member states. Currently, Bulgaria, Cyprus, Latvia, Lithuania, Malta and Romania are not OECD members and Estonia and Slovenia are OECD candidate countries. Consequently, these EU member states need the consent by all OECD member states. Even in the case this consent will be given, 9 EU member states will be obliged to terminate the Vienna Convention. This is a similar process how Slovenia proceeded in 2001. But one may doubt if terminating the Vienna Convention by 9 member states will be supported by the International Atomic Energy Agency. It is also questionable, if all of the Central and Eastern European will be able to accept the 700 million EUR liability limit required under the 2004 Protocol. Another question is, if EU member states that remain outside the existing nuclear liability international treaties will be ready to join Paris Convention. This particularly applies to Austria, which created its own national nuclear liability legislation which is in its principles in many areas contrary to the principles laid down in the international treaties.
3. The third option would be a compromise with those EU member countries, which do not accept the main principles laid down in the two major international treaties. As pointed out above these countries deem their own national legislation superior over the protection gained by the conventions. In addition, this option would result in a duality of legal frameworks in the European Union, when 22 EU member states will be parties to the Paris Convention while 5 member states are not. Consequently, this option means preserving the current "patchwork situation".
4. The fourth option is questionable too. The Paris Convention is only open to "states" and not to international organizations. Consequently, Euratom cannot become a party unless the Paris Convention will be revised correspondingly, which is not a realistic option.
5. Under the fifth option, the main question is whether European Communities (European Community or European Atomic Energy Community) has the competence to enact such legislation. The competence of the Communities in the area of nuclear liability is not explicitly mentioned in the EU Primary Law. Nevertheless, the European Community could proceed similarly as in the case of the directive 2004/35/EC on environmental liability and enact a directive according to the Art. 175 of the EC Treaty. But even if such legislation will be enacted and will be incorporate the Paris Convention provisions, there will be a need to terminate the Vienna Convention in the 9 EU member states, which are signatories to this treaty.

Finally, the main challenges for the Czech Republic as one of the EU member states should be identified:

1. Discuss the nuclear liability limits laid down in the Czech Atomic Act taking into account also the liability limits existing in other EU member states;
2. Discuss the question, which part of the liability amount can be insured and what is the role of the state in this system;
3. Discuss the question, whether the principle of limiting operators nuclear liability is appropriate to the current situation and if unlimited liability principle does not better cope with the existing situation;
4. Discuss the question, which kind of damages will be covered as "nuclear damages": in this context, mainly environmental damages are the challenge;
5. At last but not at least, there is a question of future development of the Czech nuclear liability framework as a whole. The main challenge for the future is to decide, whether Czech Republic will remain in the Vienna Convention system, or should it rather switch to the Paris Convention framework. In this decision taking, the position of the European Commission will play a significant role and its future activities will definitely shape the nuclear liability framework.

Key words: nuclear liability, nuclear damages, International Atomic Energy Agency, Nuclear Energy Agency, channelling legal liability, obligatory insurance